

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

katedra bohemistiky

Diplomová práce

Konfrontace frazémů v překladové literatuře

Autor:

Monika Pletková

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Milena Nosková

Březen 2006

Knihovna JU - PF

3 1 1 5 1 7 2 3 2 1

Anotace

Pletková, M.: *Konfrontace frazémů v překladové literatuře, Diplomová práce, 2006*

Tato diplomová práce pojednává o frazeologických jednotkách jako výrazového prostředku jazyka a jejich užití v překladech z francouzského do českého jazyka.

První část práce se zabývá pojmem frazémů a idiomů, jejich historií a současností v jazyce a klasifikací těchto výrazových prostředků.

Druhá část podrobně rozebírá užití frazémů a idiomů ve Stendhalově díle Červený a černý a v jeho překladu z roku 1977, jehož autorem je Otakar Levý.

Annotation

Pletková, M.: *Confrontation of phraseological combinations in translation literature, Dissertation, 2006*

This dissertation treats of phraseological units as expressional instrument of a language and their usage in the translations from French to Czech.

The first part of the dissertation deals with the notion of the phraseological combination and idiom, their history and present in the language as well as the classification of these expressional instruments.

The second part analyses the usage of the phraseological combinations and idioms in Stendhal's „The Red and the Black“ and its translation from year 1977 whose author is Otakar Levý.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci *Konfrontace frazémů v překladové literatuře* vypracovala samostatně, jen za použití pramenů, které uvádím v seznamu literatury.

Ve Stráži nad Nežárkou 30. března 2006

.....

1. Úvod	7
2. Přehled literatury	15
2.1. Přehled literatury	15
2.2. Přehled literatury	15
2.3. Přehled literatury	15
2.4. Přehled literatury	15
2.5. Přehled literatury	15
2.6. Přehled literatury	15
2.7. Přehled literatury	15
2.8. Přehled literatury	15
2.9. Přehled literatury	15
2.10. Přehled literatury	15
2.11. Přehled literatury	15
2.12. Přehled literatury	15
2.13. Přehled literatury	15
2.14. Přehled literatury	15
2.15. Přehled literatury	15
2.16. Přehled literatury	15
2.17. Přehled literatury	15
2.18. Přehled literatury	15
2.19. Přehled literatury	15
2.20. Přehled literatury	15
2.21. Přehled literatury	15
2.22. Přehled literatury	15
2.23. Přehled literatury	15
2.24. Přehled literatury	15
2.25. Přehled literatury	15
2.26. Přehled literatury	15
2.27. Přehled literatury	15
2.28. Přehled literatury	15
2.29. Přehled literatury	15
2.30. Přehled literatury	15
2.31. Přehled literatury	15
2.32. Přehled literatury	15
2.33. Přehled literatury	15
2.34. Přehled literatury	15
2.35. Přehled literatury	15
2.36. Přehled literatury	15
2.37. Přehled literatury	15
2.38. Přehled literatury	15
2.39. Přehled literatury	15
2.40. Přehled literatury	15
2.41. Přehled literatury	15
2.42. Přehled literatury	15
2.43. Přehled literatury	15
2.44. Přehled literatury	15
2.45. Přehled literatury	15
2.46. Přehled literatury	15
2.47. Přehled literatury	15
2.48. Přehled literatury	15
2.49. Přehled literatury	15
2.50. Přehled literatury	15
2.51. Přehled literatury	15
2.52. Přehled literatury	15
2.53. Přehled literatury	15
2.54. Přehled literatury	15
2.55. Přehled literatury	15
2.56. Přehled literatury	15
2.57. Přehled literatury	15
2.58. Přehled literatury	15
2.59. Přehled literatury	15
2.60. Přehled literatury	15
2.61. Přehled literatury	15
2.62. Přehled literatury	15
2.63. Přehled literatury	15
2.64. Přehled literatury	15
2.65. Přehled literatury	15
2.66. Přehled literatury	15
2.67. Přehled literatury	15
2.68. Přehled literatury	15
2.69. Přehled literatury	15
2.70. Přehled literatury	15
2.71. Přehled literatury	15
2.72. Přehled literatury	15
2.73. Přehled literatury	15
2.74. Přehled literatury	15
2.75. Přehled literatury	15
2.76. Přehled literatury	15
2.77. Přehled literatury	15
2.78. Přehled literatury	15
2.79. Přehled literatury	15
2.80. Přehled literatury	15
2.81. Přehled literatury	15
2.82. Přehled literatury	15
2.83. Přehled literatury	15
2.84. Přehled literatury	15
2.85. Přehled literatury	15
2.86. Přehled literatury	15
2.87. Přehled literatury	15
2.88. Přehled literatury	15
2.89. Přehled literatury	15
2.90. Přehled literatury	15
2.91. Přehled literatury	15
2.92. Přehled literatury	15
2.93. Přehled literatury	15
2.94. Přehled literatury	15
2.95. Přehled literatury	15
2.96. Přehled literatury	15
2.97. Přehled literatury	15
2.98. Přehled literatury	15
2.99. Přehled literatury	15
2.100. Přehled literatury	15

Poděkování

Děkuji PhDr. Mileně Noskové, odborné asistentce katedry bohemistiky, za odborné vedení této diplomové práce a za řadu cenných podnětů.

Obsah

1. Frazeologie jako součást jazyka	5
2. Vymezení frazeologie	6
2.1. Pojem frazeologie	6
2.2. Historie frazeologie	6
2.3. Nově vzniklé frazémy v českém jazyce	7
2.4. Základní jednotka frazeologie	12
2.5. klasifikace frazeologických jednotek	13
2.6. Podstata a vlastnosti frazeologické jednotky	19
2.7. Formální a sémantická stránka frazému jako útvaru	21
2.8. Motivace frazeologických jednotek	23
2.9. Pohled na frazeologii a její základní jednotku z hlediska francouzské lexikologie	24
3. Základy teorie překladu	28
3.1. Základní princip překladu	28
3.2. Tradiční překladatelské postupy	31
3.3. Překlad frazeologických jednotek	33
4. Zkoumané literární dílo a metodologie rozboru	35
4.1. Stendhal	35
4.2. Červený a černý	35
4.3. Otakar Levý	36
4.4. Metodika rozboru	37
4.5. Metodika klasifikace frazeologismů a jejich překladových ekvivalentů ...	37
4.5.1. Frazeologické jednotky přeložené frazeologismem	38
4.5.2. Běžné lexikální jednotky přeložené frazeologismem	41
4.5.3. Frazeologické jednotky přeložené do češtiny běžným výrazem	42
5. Výsledky rozboru	44
5.1. Frazeologické jednotky přeložené frazeologismem	44
5.1.1. Absolutní ekvivalenty	45
5.1.2. Nulové ekvivalenty	46
5.1.3. Částečné ekvivalenty	47
5.2. Lexikální jednotky nefrazeologické povahy přeložené frazeologismem ...	49
5.3. Frazeologické jednotky přeložené „nefrazeologickou“ lexikální jednotkou	50
5.4. Tabulková část	51
6. Závěr	73
7. Seznam literatury	75

1. Frazeologie jako součást jazyka

Frazeologie je nedílnou součástí každého jazyka, a to v mluvené i v psané formě. Činí jazyk bohatší a květnatější. Je zároveň specifikou každého jazyka. Tento fakt však přináší jistý problém pro překladatele a dalo by se říci, že je „prubířským kamenem“ jeho kvalit. Nejde přitom pouze o dokonalé zvládnutí výchozího jazyka, ale také o cit rozeznat, kdy a jaký překladový ekvivalent použít, aby byl zachován „duch díla“. Tento cit se do značné míry opírá také o zkušenost využívání jazyka.

Frazeologie je jednou z nespecifičtějších oblastí jazyka a její zvládnutí odhalí úroveň jeho poznání, a to nejen u překladatele literárního díla. Poznání rčení, úsloví a dalších frazémů nutí k úžasu nad lidskou obrazotvorností a lze z nich vyčíst nejen vývoj daného jazyka ale také mentality lidí.

Překlad frazeologických jednotek bývá velmi obtížný. U literárního díla je ještě komplikovanější, neboť musí být zachována výstižnost originálu. Je nutné zachytit nejen shody, ale i rozdíly v obou jazycích, zachovat jejich specifičnost. Mnohdy může rovněž docházet i k rozdíům v chápání různých životních okolností, které byly předpokladem jejich vzniku.

Vymezením pojmu frazeologie se zabývala řada lingvistů. Také tato práce se v úvodní části zabývá pojmem frazeologie. Jde především o přiblížení obecných poznatků, o definici jednotlivých pojmů, o vzájemné porovnání různých pohledů a stanovisek z řady odborných publikací. Výzkumná část práce analyzuje užití frazeologických jednotek v konkrétním literárním díle a jeho dopad v překladu téhož díla.

Současnost vyžaduje lidi všestranně rozvinuté, vzdělané a kultivované. Nedílnou součástí současného člověka musí být rovněž jazykové vzdělání, vyspělá jazyková kultura, která využívá kromě jiného právě také frazeologii. Není ani tak podstatné, jestli „běžný“ člověk zná teorii frazeologie, ale jestli ve svém jazyce těchto prostředků využívá.

Bohužel jsme v současné době spíše svědky toho, že jazyková kultura zejména u mladých lidí upadá. O to větší úlohu mají pedagogové, zejména učitelé jazyků. Jejich nelehkým úkolem je ukázat, že život bez mezilidských vztahů a bez vzájemného poznání lidí je chudý. Aby tomu tak nebylo, je nezbytná mezilidská komunikace, která je nemyslitelná bez bohatého jazyka.

2. Vymezení frazeologie

2.1 Pojem frazeologie

Pojem frazeologie je možné chápat ze dvou hledisek. Na jedné straně je chápána jako vědní disciplína, která se zabývá studiem a popisem frazémů, a na druhé straně je její vymezení pojímáno z hlediska obsahového. Různí autoři frazeologii vymezují rozdílně.

Bečka (1992) nazývá frazeologii „soubor ustálených spojení slov, tzv. frazeologických obrátů. Jsou to složená pojmenování, která bereme jako pojmenovací jednotky. Vznikají ustálením aktu pojmenovacího a tvoří ve slovní zásobě jazyka zvláštní oddíl.“

Autoři Encyklopedického slovníku (2002) charakterizují frazeologii jako „oblast frazémů a idiomů všech úrovní. Nejde o zvláštní jazykovou rovinu, ale o oblast ustálených anomálních kombinací, která je komplementární k oblasti pravidelných jazykových kombinací jednotek všeho druhu a na všech relevantních rovinách. Frazeologie je tedy extenzí jazykových kombinatorických možností do oblasti kombinací, které nevznikají podle standardních pravidel.“

Pokorný (1979) chápe frazeologii v širším slova smyslu a přiřazuje také k těmto ustáleným pojmenováním spojení, která mají povahu věty, tj. pořekadla, anonymní ustálené věty vystihující nějakou konkrétní situaci; přísloví, anonymní ustálené věty s mravoučnou tendencí; živá slova (citáty), výroky významných osobností obsahující životní pravdy.

Jako součást frazeologie zahrnuje M. Čechová¹ i tzv. kulturní frazeologii v užším slova smyslu, čímž rozumí frazeologii, jež je součástí kulturní historie a kulturního života. Řadí sem frazeologii antickou, křesťanskou, ale i pozdější frazeologii podmíněnou a přenášenou oficiálním vzděláním (jde tedy nejen o naši původní frazeologii, ale také o překladovou a cizojazyčnou).

2.2 Historie frazeologie

Frazémy a idiomy jsou dnes běžnou součástí literárních děl. Nejsou však rysem pouze současné literatury, ale je možné je vystopovat již v dávné historii.

¹ Čechová, M.: Kulturní frazeologie v současné komunikaci. NŘ 78, 1995, s.138-144

Jak uvádí Filipec a Čermák v *České lexikologii* (1985), šlo především o přísloví, známá již ve starém Egyptě a Řecku. Podnětem pro jejich nový rozvoj bylo dílo *Adagio* Erasma Rotterdamského.

Také již první slovníky zachycují řadu idiomatických a frazeologických výrazů, často bez bližšího označení. Tyto výrazy bývaly roztroušeny celkem náhodně v různých částech hesla (např. Jungmannův *Slovník česko – německý*, 1835 – 1839), později byly rovněž uváděny jako příklady zvláštního významu určitých slov.

V 19. století se projevuje snaha o určité osamostatnění idiomatiky a frazeologie do zvláštních příruček. Do této kategorie je možné zařadit například *Versuch einer böhmischen Phraseologie*² a dvě díla *Česká fraseologie*³. Tyto práce se však soustřeďovaly na otázky správného užití slov a se současným pojetím idiomatiky a frazeologie měly jen málo společného.

Za první sbírku v dnešním smyslu chápání frazeologie lze považovat až *Česká pořekadla* F. L. Čelakovského, jež byla součástí sbírky *Mudrosloví národu slovanského ve přísloví*. Rčení (dnes frazém a idiom) jsou zde zastoupena pořekadly, která tvoří významnou část (asi 20%) dnes již klasického díla. Čelakovského *Mudrosloví* je vlastně vyvrcholením tradice v oblasti přísloví, jež navazuje na tendence antické a celoevropské. Také u nás měla tato tradice své významné představitele a předchůdce, mezi ně jistě patří také Jan Ámos Komenský⁴.

Ve 20. století sestavil významnou a dodnes používanou příručku J. Zaorálek⁵, která obsahuje také sbírku přirovnání.

2.3 Nově vzniklé frazémy v českém jazyce

Vedle historického pohledu na frazeologii, bych zde též ráda uvedla stav frazeologie v současném jazyce, čímž myslíme především období po vzniku České republiky. Do problematiky nově vzniklých sousloví a frazémů nahlédl lingvista Patrik Mitter (1998).

Vývoj společenských změn po roce 1989 se promítl do slovní zásoby českého jazyka. Nastaly posuny v lexikálně sémantické rovině jazyka. U mnoha slov došlo k rozšíření, specializaci nebo přenášení významu. Z toho vyplynula i skutečnost, že

² Sychra, M.: *Versuch einer böhmischen Phraseologie*. 1821 - 2

³ Sach, J.: *Česká fraseologie*. 1862, Šebek, F.: *Česká fraseologie*. 1864

⁴ Komenský, J., A.: *Moudrost starých Čechů*. 1631

⁵ Zaorálek, J.: *Lidová rčení*. Praha, Aurora 1996

se těchto slov začalo užívat v nových slovních spojeních, která se vzápětí stala velmi frekventovaná. Např. *bariéra* (*psychická, zvuková, informační, jazyková*), *aukce* (*privatizační, holandská*), *balík* (*akcií, ekologických problémů*). Dále se některých slov začalo užívat v nových kontextových spojeních. Z nich pak vyplývá i nový specializovaný význam, příp. význam, který se více či méně liší od významu dominantního slova tohoto kontextového spojení. Tak dochází ke vzniku víceslovních obrátů neslovesné povahy i mnoha rčení, objevují se též nové okřídlené věty i tradiční výrazy citátové povahy, především z latiny a francouzštiny.

V první řadě však se zánikem starého režimu i jeho uspořádání muselo zákonitě dojít i k ústupu výrazů spojených právě s dobou před rokem 1989. Tak postupně vycházejí z užívání slovní spojení jako *třídní boj, třídně rozdělený svět, lidově demokratická armáda, přestavbový mechanismus, staré a nové myšlení, demokratický centralismus* atd. Tyto obraty postupně ztrácely sémantickou náplň (měly-li ji vůbec původně) a nakonec se stávaly vycpávkovými frázemi s prázdným obsahem.

Na místo spojení, která byla poplatná minulému režimu se do popředí dostávají výrazy aktuálně vyjadřující nové společenské vztahy jako *tržní hospodářství* (ekonomika), *liberalizace cen, svoboda podnikání, politická kultura, etika trhu*.

Nově vzniklé obraty lze rozdělit do dvou základních skupin:

a) nová pojmenování sdružená (sousedství)

Při užším pojetí frazeologických obrátů se za takové obraty nepovažují sdružená pojmenování. Na rozdíl od frazémů jsou sdružená pojmenování označení primárními. Z hlediska znakové teorie lze tedy nová sdružená pojmenování chápat jako nový jazykový znak. Na druhé straně se nová sousloví odlišují od volných spojení v ustálenosti. V případě sousloví není takové pojmenování omezeno na určitý kontext. Jednotlivá slova daného sousloví jsou vázána a nelze je zaměnit výrazy synonymními.

b) nové frazémy

Pro vymezení frazémů v užším smyslu platí ustálenost, víceslovnost (strukturovanost, významová nerozložitelnost), sémantická celistvost, obraznost a přenesenost významu daných obrátů. Tyto vlastnosti mohou být doplněny o příznak expresivity spojený s hodnotící funkcí. Jako kritéria při

určování frazémů (v užším smyslu) lze uvést především reprodukovatelnost (existence hotové frazeologické jednotky v jazykovém systému už před řečovým). Omezenou spojitelnost a anomálnost významu uvádí Martinčová⁶ jako kritérium pro frazémy v širším smyslu. Lingvista Ďurčo⁷ přidává ještě navíc figurativnost a motivovanost frazémů. Nerozlišuje přitom užší a širší pojetí. Při užším pojetí frazémů se hovoří o desémantizaci komponentů, deaktualizaci komponentů a přenesenosti významu.

Nové frazémy vznikají (nebo mohou vznikat) na základě volných spojení, kalkování a přejímáním (z cizích jazyků, ale i z jiných útvarů českého jazyka) a modifikací existujících obrátů. Podle uvedených postupů lze třídit následující základní typy neologických frazémů:

1. nové frazémy vznikající ustalováním, frazeologizací volných spojení;
2. frazémy pronikající do spisovných projevů z nespisovných útvarů a poloutvarů národního jazyka a naopak;
3. frazémy vznikající frazeologickou derivací
4. nové varianty frazémů

Tato třídění vychází v zásadě z Martinčové.

Pokud se týká bodu 1., termínem ustálenost frazémů se chápe jako:

- a. ustálenost užití
- b. strukturně - sémantická ustálenost
- c. ustálenost významu a lexikálního složení
- d. ustálenost morfologická
- e. ustálenost syntaktická.

Výklad pojmu ustálenost najdeme zvláště u J. Mlacka.⁷ Do této skupiny frazémů patří obraty jako *chovat se jako mrtvý brouk*, *vařit z vody*, *utahovat si opasky aj.* Z obrátů, které vznikly přejetím z cizího jazyka uveďme např. *špička ledovce*, *praní špinavých peněz*, *světlo na konci tunelu*.

Pokud se týká bodu 2. vymezit přesně frazémy, které pronikly do spisovného jazyka, není vzhledem k jejich dosavadní nezachycenosti ve stávajících kodifikačních příručkách dost dobře možné. Lze jen předpokládat, že by frazémy jako např. *být v mínusu*, *chovat se jako mrtvý brouk* mohly postupně proniknout do spisovného jazyka (v souvislosti s jejich stále častějším výskytem v projevech

⁶ Martinčová, O.: Manuál slovníku neologismů. Praha, Interní tisk UJČ AV ČR, 1996

⁷ Mlacek, J., Ďurčo, J.: Frazeologické štúdie I, Bratislava, 1996

spisovného rázu). U některých jiných frazémů (většinou slangového charakteru) tento postup předpokládat nelze, např. u výrazů z prostředí uživatelů drog *dát si (šlehnout si) zlatou ránu* („použít nadměrnou dávku tvrdé drogy v sebevražedném úmyslu“), *začínat hučet* („dostávat se do stavu opojení po požití drogy“). Tyto frazémy nemusejí splňovat kritérium novosti (po stránce časové i funkční).

Z frazémů vniklých frazeologickou derivací uveďme alespoň typ početné slovesné resp. jmenné a slovesně - jmenné derivace:

- *mrtvý brouk* - *být za mrtvého brouka; chovat se jako mrtvý brouk*

- *mimikry* - *mimikry mrtvého brouka*

- *taktika* - *taktika mrtvého brouka používat taktiky mrtvého brouka*

Tento příklad lze do jisté míry použít i jako příklad variantních frazémů.

Z hlediska struktury rozlišujeme nově vzniklé

a. neslovesné frazémy

b. frazémy slovesné

c. přirovnání

d. frazémy větné povahy

K nově vzniklým frazémům neslovesné povahy lze zařadit základní podoby obrátů *na zelené louce*, *mrtvý brouk*, příp. výrazy *tunelové vidění*, *neviditelná ruka trhu*.

Nové frazémy slovesné (rčení) vznikají buď jako celek nově, nebo zabudováním výrazu nominální povahy do již existujícího valenčního potenciálu daného slovesa. Mívají zčásti charakter výrazů spisovných (*mít stejnou krevní skupinu*, *ladit na stejné frekvenci*, *stavět na zelené louce*), většinou však náležejí do vrstvy obecné češtiny.

Mezi úplně nová rčení pronikající do jazykového úzu patří mj. *dělat někomu křoví*, *dělat (zaujmout) mimikry*, *používat taktiky mrtvého brouka*, *řešit krizi metodou mrtvého brouka*, *chovat se jako mrtvý brouk*, *být za mrtvého brouka*, *plakat na nesprávném hrobě*, *odložit něco k ledu*, *vařit z vody*, *utáhnout (povolit) daňový šroub*. Všechny uvedené obraty jsou aktuálními prostředky publicistického stylu. Vznikly z potřeby nově a neobvykle pojmenovat nějakou situaci nebo činnost. Jen ojediněle se některé frazémy nevyskytují v infinitivní podobě, např. *došlo (přišlo) na lámání chleba* ("nastal rozhodující okamžik").

Frazémy s výrazně expresivním charakterem se objevují zvláště v mluvených projevech neoficiálního rázu. Motivace těchto obrátů bývá velmi pestrá. Srov.

např. výrazy *jít do vrtule* - *vývrtky* („zhrozit se, zděsit se“), *tahat někoho za fusekli* ("dělat si z někoho blázny"), *kopat do mrtvoly* ("pokořovat už poraženého"), *dát to někomu sežrat /i s chlupama/* ("řící něco nepříjemného přímo ostře do očí, přímo na někoho zaútočit"), *cintat si pentli* ("žvanit, tlachat"), *být v minusu* ("mít dluhy, být zadlužený"), *dostat kopačky* („být odmítnut), *balit holky* („snažit se získat náklonnost dívek, zvl. okázalým vystupováním“), *mít (nemít) na to špagát* ("mít - nemít na to, stačit - nestačit na to").

Některé frazémy mají svůj původ v mluvě konkrétních sociálních skupin, např. obraty jako *dát si (šlehnou s) i zlatou ránu, začínat hučet*.

Nově vzniklých přirovnání je relativně velmi málo. V této oblasti probíhá proces jejich vzniku kontinuálně, tzn., že po roce 1989 nedošlo k žádnému velkému nárůstu nových přirovnání. Za zmínku stojí jen ojedinělá, nově vzniklá přirovnání, např. *chovat se jako mrtvý brouk, jet jako fretka* („rychle něco dělat“). Přirovnání „*chovat se jako mrtvý brouk*“ existuje paralelně vedle výše uvedených rčení „*dělat mrtvého brouka*“ apod.

Nové frazémy větné povahy jsou rovněž nepříliš početnou skupinou. Ponecháme-li stranou užívání pranostik pořekadel a přísloví, což jsou tradiční frazeologické obraty, zbývají nám potom výroky větné povahy, které se postupně stávají součástí jazykového úzu. Protože jejich autorem byla nějaká významná osobnost (politická, kulturní) bývají často citovány a z aktualizčních důvodů dávány do jistých, zpravidla humorných kontextů. Srov. výrazy jako *Peníze jsou až na prvním místě. Trh vše vyřeší. Nelze rozdělovat větší koláč, než máme*.

Odradem vlny módního užívání anglických slov jsou i obraty typu: „*vo co ti gou?*“ - kde je 3. os. sg. ind. prez. slovesa *jít* nahrazena anglickým ekvivalentem. Tyto větné konstrukce jsou tvořené na způsob makarónské literatury. Stávají se oblíbenými zvláště mezi mládeží. Důvodem pro to může být snaha našich teenagerů odlišit se, neobvykle, humorně a překvapivě se vyjádřit.

Podobně je tomu i u slovních spojení přejatých z anglického jazyka. V těchto případech se název nějaké reálie, která je typická pro anglofonní země (též i jiné), přenesse do našeho jazykového systému, příp. se převezme nějaký odborný termín a začlení se do odborné terminologie daného oboru.

2.4 Základní jednotka frazeologie

Hledáme-li odpověď na otázku, co je základní jednotkou frazeologie, pak se u různých lingvistů setkáme s různými odpověďmi. Nejčastěji se vyskytují pojmy frazém, idiom, frazeologický obrat a také frazeologismus. Užívaná terminologie není však úplně jednotná stejně tak jako názory na podstatu a šíři jevu.

Podle Bečky (1992) je to tzv. frazeologický obrat. Je to složené pojmenování, které bereme jako pojmenovací jednotku. Vznikají ustálením aktu pojmenovávacího a tvoří ve slovní zásobě jazyka zvláštní oddíl.

Ve frazeologických obrazech se slova váží sémanticky na sebe. Významová samostatnost slov v nich je značně oslabená nebo úplně narušená. Toto se však neděje vždy. Někdy si jedno slovo (tzv. slovo základní) ponechává svůj přímý vztah k označovanému jevu a jen u slov původních se významová samostatnost oslabuje nebo ztrácí.

V Příruční mluvnici češtiny (1996) se za základní jednotku považuje frazém. Je zde charakterizován jako ustálená kombinace alespoň dvou slovních forem, která má celistvý význam (zpravidla nerozložitelný na významy jednotlivých složek) a jejichž charakteristickým rysem je, že minimálně jeden z jejich komponentů je v dané funkci omezen pouze na tuto kombinaci (popř. na několik dalších).

Zcela novým znakem, jak dále uvádí Příruční mluvnice, je metaforičnost a expresivnost, často se objevují archaismy (např. *kout pikle*) a prvky monokolokabilní, tj. takové, které se mimo konkrétní frazém v jazyce nevyskytují (*honit bycha, mít pré*).

Pojmově blízký je idiom. Zatímco frazém akcentuje formální stránku, idiom významovou. Upouští se od názoru, že idiom je „nepřeložitelný frazeologismus“.

Slovník české frazeologie (1983) jako základní jednotku uvádí idiomatický a frazeologický výraz. Myslí se tím ustálená a minimálně dvouslovná kombinace libovolného slovního druhu s jiným (popř. kombinace stejných slovních druhů), která je příznačná tím, že (alespoň) jeden její člen je schopen v daném významu a funkci spojovat s jinými slovy v textu jen krajně omezeně, popř. vůbec ne; je tedy v tomto významu či funkci omezený pouze na tuto kombinaci. Druhým možným rysem tohoto spojení bývá jeho neobvyklá přenesenost, sémantický posun. Toto spojení je založené na anomální kolokabilitě, spojení slov po stránce formální (výrazové), tak i sémantické.

Čermák (1997) definuje frazém a idiom jako každou ustálenou anomální kombinaci dvou či více prvků (morfémů, slov, popř. kolokací), z nichž aspoň jeden je členem extrémně omezeného a uzavřeného paradigmatu. Lze ji testovat pokusem o komutaci (záměnu) komponentu frazému analogicky jiným, který nesmí umožňovat jiné kombinace s analogickou funkcí (*chytat lelky* nemůžeme zaměnit za *chytat vrabce* nebo *lapat lelky*). Pokud se týče vztahu frazém a idiom, autor uvádí, že idiom obsahuje lexikální prvky, které se jinde v jazyce nevyskytují, tj. prvky s krajně omezenou kolokabilitou. Frazém a idiom se tak prakticky překrývají. První označuje formální aspekty jevu a druhý aspekty sémantické.

Autoři České lexikologie (1985) uvádějí za jednotku idiomatiky a frazeologie frazém a idiom. Definují je jako ustálené a reprodukovatelné spojení prvků (zvláště slov), jehož význam je (z části nebo zcela) neodvoditelný z významu složek. Tato definice však nevyhovuje všem typům.

2. 5 Klasifikace frazeologických jednotek

Klasifikace frazeologických jednotek je závislá na způsobu jejich třídění. Bečka (1991) rozlišuje podle okolnosti vzniku tři základní typy frazeologických obrátů. Obraty intenzifikační, verbalizační a konkretizační.

Intenzifikační frazeologické obraty vznikají ustálením slovních spojení, v nichž determinant zesiluje (intenzifikuje) význam slova základního. Typy intenzifikačních obrátů:

- spojení substantivum – intenzifikační adjektivum (*andělská trpělivost, pustá lež, čirá náhoda*)
- sloveso nebo adjektivum – intenzifikační adverbialní výraz (*usedavě plakat, vyhubovat od plic, po zuby ozbrojený*)
- substantivum, adjektivum nebo sloveso – intenzifikační přirovnání (*spí jako dudek, mám hlad jako vlk, je tma jako v pytli*)
- intenzifikace vyjádřením účinku (míněného často jen symbolicky) – *nesnesitelné horko, boj na život a na smrt, nevýslovný smutek*

Verbální frazeologické obraty vznikají za situace, kdy je zapotřebí uvést ve výpovědi substantivum do dějového vztahu.

- Vyjádření abstraktního majetnictví (*mít strach, mít dojem, mít přání*)

- Vyjádření abstraktního stavu (*být v rozpacích, být toho názoru, být pod vlivem čeho*)
- Vyjádření dostat se do stavu označeného substantivem (*získat důvěru, dospět k závěru, upadnout do rozpaků*)
- Vyjádření dostat koho nebo co do stavu označeného substantivem (*dodávat komu odvahy, uvést koho do rozpaků, dohnat koho k zoufalství*)
- Způsobovat stav vyjádřený substantivem (*budit pozornost, dělat pokroky, vyvolávat zmatek*)
- Slovy nebo jednáním dávat najevo, co označuje substantivum (*projevit nedůvěru, vyslovovat pochybnost*)
- Překonávat stav vyjádřený substantivem (*překonávat překážky, rozptýlit obavy*)
- Činit co v souladu nebo v rozporu s tím, co vyjadřuje substantivum (*zachovat klid, překročit zákon*)
- Měnit stav vyjádřený substantivem, a to kvantitativně (*zvyšovat napětí, prohlubovat rozpory*)
- Nastává jev označený substantivem (*zavládlo ticho, hrozí nebezpečí*)

Konkretizační frazeologické obraty. Jako celek označují skutečnost ustálenou metaforou, metonymií či synekdochou, abstraktní jev je konkretizován, tj. označen konkrétním obrazem.

- Je-li celý obrat obrazný, je to rčení. Příklady: *být pátým kolem u vozu, nechat koho na holičkách, přijít s křížkem po funuse, ...*
- Pojí-li se obraz přes srovnávací spojku, je to konkretizační přirovnání. Příklad: *všechno jde jako po másle, byl jsem jako na trní, byl tu jako na koni, ...*

Třídění ruského lingvisty V. V. Vinogradova (viz. Pokorný 1979) klasifikuje frazeologismy podle vztahu mezi věcnými vztahy složek a jejich celostním významem. Rozlišuje frazeologické srostlice, celky a sousloví.

Frazeologické srostlice jsou nedělitelná a nerozložitelná ustálená spojení, jejichž význam se přímo nevztahuje k významu složek. Z dnešního pohledu jsou nemotivovaná.

- Srostlice, jejichž složkami jsou slova, která se jinak v jazyce nevyskytují (*jít k duhu, být v ráži*)
- Srostlice s tvarovými archaizmy (*zlomit ve dvě, to je nabíledni*)
- Srostlice s emocionálním zabarvením (*dej s tím svátek, kýho výra*)
- Srostlice, jejichž složky svým věcným významem ztratily jakoukoli souvislost s celkovým významem srostlice (*tlouci špačky, dát si do trumpety*)

Frazeologické celky jsou rovněž nedělitelná a nerozložitelná spojení, která jsou však motivovaná, každá složka má svůj prvotní význam a celek má význam přenesený. Příklad: *dostat se z bláta do louže, být na dobré cestě*.

Frazeologická sousloví se skládají ze slov, jejichž možnost syntaktického spojení je omezena jen na několik slov. Příklad: sloveso *svraštit* může tvořit syntaktickou dvojici se slovy *čelo* nebo *obočí*.

Příruční mluvnice češtiny (1996) klasifikuje frazeologismy na frazémy nevětné, větné a ustálená přirovnání.

Frazémy nevětné se zapojují do vět až v konkrétních kontextech a podle potřeby jsou v nich gramaticky formovány. Např. *lev salónů* – stal se *lvem salónů*. Nejčastější strukturní typy:

- Frazémy s funkcí slovesnou (*praštit se přes kapsu*)
- Frazémy s funkcí jména v nominativu, vzniklé kombinací adjektiva a substantiva (*šedá eminence, růžové brýle*)
- Frazémy s funkcí jména v nominativu vzniklé kombinací substantiv (*lev salónů, zkouška ohněm, ...*)
- Frazémy s funkcí adverbialní (*levou rukou, s klidem Angličana, ...*)
- Frazémy z neautosémantických komponentů (*pro nic za nic, jako takový, ...*)

Ustálená přirovnání naznačují sice větnou strukturu, avšak některé pozice v ní obsazují až v konkrétních kontextech. Příklad: *Spát jako na vodě* – (někdo) *spí jako na vodě* – *dědeček spí jako na vodě*.

Frazémy větné mohou mít podobu hotové věty. Buď slovesné nebo neslovesné, popřípadě podobu souvětí. Do kontextu se zapojují jako celek. Tradičně se mezi nimi vyčleňují:

- Pořekadla – anonymní výroky vystihující určitou situaci (*i mistr tesař se utne*)
- Pranostiky – specifický druh pořekadel vyjadřující vztah mezi časovým obdobím roku a atmosférickými jevy popřípadě zemědělskými pracemi (*Vánoce na blátě, Velikonoce na ledu*)
- Přísloví – anonymní výroky podávající mravní poučení s poukazem na kolektivní zkušenost (*s poctivostí nejdál dojdeš*)
- Okřídlená slova – Př. *veni vidi vici* (výrok přiřčený Caesarovi)

Jak uvádí lingvista Hauser (1980), v literatuře není pojetí frazeologismů jednotné. V úzkém pohledu se za frazeologismus považuje jen spojení s celkovým obrazným významem, např. *tvrdý oříšek, chytat lelky*.

Široké pojetí zařazuje k frazeologii všechna víceslovná pojmenování, tedy i sousloví, dokonce i slovesné vazby a ovšem též frazeologismy větné, jako jdou úsloví, přísloví, pořekadla, aforismy, okřídlená slova.

Frazeologismy Hauser třídí z různých hledisek, při nichž vynikne jejich povaha a funkce.

1. podle rozsahu frazeologizace jsou spojení

a. s jedním frazeologickým členem:

➤ spojení typu „*vlčí mák*“. Frazeologizovaným členem je určující adjektivum „*vlčí*“. Má jiný význam než ve spojeních „*vlčí kožešina, vlčí zuby*“, v nichž vyznačuje příslušnost ke slovu vlk. Ve frazeologismu znamená „*divoký, nepěstovaný*“. Neterminologické jednotky mají příznak osobitého vyjádření: *železné zdraví, dřevá paměť, koňská dávka*

➤ termíny příslušející různým oborům – *černý kašel, slepé střevo, mléčné zuby*

➤ přechod mezi frazeologickými a nefrazeologickými spojeními tvoří pojmenování, kde je odlišný význam adjektiva dán antonymním protějškem: *bílá – černá káva, lehká – těžká atletika*

➤ některé frazeologismy tohoto typu jsou vlastními názvy: *Rudé moře, Tichý oceán*

b. spojení frazeologizovaná jako celek

➤ typu „*bílá vrána*“, „*ukázat paty*“

- celistvost významu se projevuje v tom, že je možno uvést k nim jednoslovné ekvivalenty: *ukázat paty* – utéci, *bílá vrána* – výjimka
- jako celek se chápou i při překládání do cizího jazyka. Motivace těchto frazeologismů nebývá většinou živá a mluvčí ji obvykle vůbec nezná.
- Neterminologická spojení jsou často expresivní, př. *pěkný ptáček*, *husí kůže*, *tvrdý oříšek*
- Jako termíny se nalézají v botanice a zoologii: *penízek rolní*, *zlatý děšť*, *paví oko*

2. podle slovně druhové příslušnosti

- a. slovně druhová příslušnost klíčového slova. Za klíčové slovo se považuje slovo určované. Vydělujeme frazeologické jednotky substantivní (*psí víno*, *kočičí zlato*), adjektivní (*zelený jako sedma*, *páté kolo u vozu*, *chudý jako kostelní myš*), slovesné (*dělat cavyky*, *hrát komedii* – označují se názvem rčení nebo úsloví)
- b. slovně druhová platnost ekvivalentu. Frazeologismy se třídí podle smyslu, např. *krev a mlíko* = zdravý, *zatnout zuby* = mlčet. Podle toho jsou frazeologismy: substantivní (*jablko sváru*), adjektivní (*každý pes jiná ves*, *ani ryba, ani rak, pod psa*), slovesné (*pustit k vodě*, *jít na ruku*, *držet nad vodou*), příslovečné (*z bláta do louže*, *prašit jak uhoď*, *z jedné vody načisto*), předložkové (*ve světle*, *na poli*), částicové (*na neštěstí*), citoslovečné (*čert to vem*)

3. strukturní třídění vycházející z jazykových typů částí frazeologismu

- a. nejmenší frazeologickou jednotku tvoří předložkové pády jmen. Jejich význam je ovšem jiný než význam paradigmatický (srov. v kostce, tedy uvnitř kostky, *návod v kosce* = stručný)
- b. hojné jsou frazeologismy přirovnávací. Přirovnání se připojuje hned k substantivu, adjektivu nebo verbu (*bledý jak stěna*, *hluchý jak poleno*, *ostrý jako břitva*, *kluk jako buk*, *mlčí jako hrob*, *lže, jako když tiskne*). Ve všech případech jde o přirovnání frazeologická, ustálená, s přeneseným významem, nikoli o přirovnání aktuální, volná.
- c. části frazeologismů jsou vázány syntaktickými vztahy. Podle nich a větné platnosti určujícího členu rozlišujeme frazeologismy:

- koordinační (zuby nehty, krev a mlíko, hej, počkej)
- determinační
 - přívlastkové (*prašivá ovce, krokodýlí slzy*)
 - předmětné (*prolomit ledy, malovat čerta na zeď*)
 - příslovečné (*píchat do vosího hnízda, táhnout za jeden provaz*)
- d. Zvláštním případem jsou frazeologismy větné, které mají formu věty, ale povahu pojmenování (*oči mu lezou z důlků* = diví se)
- 4. podle příznaků citových
 - a. neutrální (*krok za krokem, mořská nemoc*)
 - b. expresivní (*házet flintu do žita*)
 - mající ráz eufemistický (*odejít na věčnost*)
 - mající ráz dysfemistický (*být pod drnem*)
- 5. stylistické dělení
 - a. neutrální frazeologismy (*tvrdý oříšek, husí kůže*)
 - b. příznakové
 - hovorové (*koukat jako vejr*)
 - knižní (*obrátit v prach a popel*)
 - publicistické (*dát zelenou*)
- 6. podle původu
 - a. domácí. Mívají kořeny lidové (nářeční nebo slangové) – *mít hlavu v pejru, sušit hubu, dávat majzla, hodit kostrou*
 - b. cizí. Čerpají z různých zdrojů (antická mytologie a historie, bible): *sysifovská práce, nosit sovy do Atén, zakázané ovoce, hodit kamenem, zlaté tele*

Další možnosti třídění frazeologismů podle Filipce a Čermáka (1985) je strukturální klasifikace podle rovin:

A. lexikální frazémy a idiomy

sem patří jednoslovné frazémy a kompozita př. substantiva : *držgrešle, budižkničemu, chlebodárce* a adjektiva: *jakbysmet, horempádem*

B. kolokační frazémy a idiomy

tj. spojení několika slov, např. *zlatý důl, nemastný neslaný, chytat lelky, umět se narodit*

C. monosubjektové, propoziční a polypropoziční frazémy a idiomy

Př.: *Ani kuře zadarmo nehrabe. Chcípl tu pes. Jak si kdo ustele, tak si lehne. Povídali, že mu hráli. Vrána k vráně sedá, rovný rovného si hledá.*

D. intersubjektové, polypropoziční frazémy a idiomy,

které se vztahují ke dvěma mluvčím, kombinují se dvě promluvy

- korelované pozdravy: *Nashledanou - Nashledanou.*
- zdvořilostní fráze: *Děkuji - Není zač.*
- kontaktní formule: *To je pan Novák - Těší mě.*
- intersubjektové anekdoty a hádanky: *Víš, jaký je rozdíl mezi...? Nevím.*
- žertovné repliky: *Proč?- Pro slepičí kvoč.*

2. 6 Podstata a vlastnosti frazeologické jednotky

Definovat soubor principů a kritérií, kterými bychom mohli jasně charakterizovat frazeologickou jednotku, není zcela jednoduchý. Zpočátku byla stanovena kritéria na první pohled zcela zřetelná, což je nepravdělnost a nerozložitelnost významová. Další nejčastěji zdůrazňovaná kritéria podle Filipce a Čermáka (1985) jsou:

1. ustálenost, reprodukovatelnost, celistvost po stránce znakové i sémantické. Tyto vlastnosti je možné ztotožnit s vlastnostmi ustáleného pojmenování.
2. víceslovnost, syntaktická ustrnulost, utvořenost více či méně nemodelovým způsobem, nesoučtovost významů komponentů, vázaný význam komponentů, sémantická nerozložitelnost, přítomnost archaismu, přítomnost alespoň dvou polysémních komponentů. Tyto rysy můžeme najít, zabýváme-li se různými stránkami splnitelnosti slova (popř. jiných jednotek), tedy aspekty syntaktickými a formálními.
3. nezaměnitelnost komponentu, paradigmatická vázanost komponentu. Uvedené vlastnosti souvisí s aspekty paradigmatickými.
4. transformační efektivnost. Zde se odráží zčásti funkční povaha oblasti frazeologie.
5. ekvivalentnost slovu, obraznost, nepřeložitelnost, terminologičnost, expresivnost, emocionálnost.

Napříč všemi skupinami vlastností jde však o obecný rys anomálie různého druhu zahrnující množství zmiňovaných kritérií, např. nepravidelnost, ustrnulost, nemodelovost, nesoučtovost, nerozložitelnost, paradigmatická vázanost, defektivnost, ...

„Každý frazém a idiom libovolné roviny je utvářen z jazykových jednotek (obvykle nefrazeologických, neidiomatických) příslušných vždy do roviny nižší a tyto jednotky v ní vystupují jako její komponenty.“ (Filipec a Čermák, 1985) U jednotlivých komponentů můžeme, jak uvádí dále autoři, rozlišit stránku formální, sémantickou a kolokační.

Slova vstupující jako komponenty do frazému mohou být z hlediska příslušnosti k určité třídě typově homogenní nebo heterogenní povahy (*pán a kmán, zlatá horečka*).

Od komponentů vlastních je třeba odlišit komponenty substituční a relační prvky. Substituty jsou strukturální náhrady komponentů vlastních, založené na jedné z přirozených funkcí, především zájmen a číslovek zastupovat funkčně nominální slovní druhy (např. *rozjet to, umět to s někým, páté kolo u vozu*). O substituci však lze uvažovat i u dalších autosémantik (*neříct tak ani tak*).

Komponenty frazémů a idiomů jsou z hlediska své frekvence příznačně velmi rozmanité, vyskytují se tu jak slova nejfrekventovanější, tak slova okrajová a málo frekventovaná (*mít z něčeho těžkou hlavu, nechat někoho na holičkách*). Zvláštní úlohu zde hrají slova s nejvyšší frekvencí, která buď přejímají úlohu substitutů nebo relačních prvků.

Význam komponentů některých idiomů se v různé míře promítá do jejich významu jako celku (např. *jablko sváru, ukázat někomu paty*). Závažnou úlohu přitom mají různé momenty, zvláště to, zda je komponent monosémní nebo polysémní, autosémantický nebo synsémantický, motivovaný nebo désémantizovaný, konkrétní nebo abstraktní.

Komponenty idiomu mohou být monosémní (*žernov osličí* = nepřekonatelná zátěž – oba monosémní) nebo polysémií (*stará bela* = nic – první je polysémií, *pěkný ptáček* – oba polysémií). Přítomnost toho či onoho druhu významu ovlivňuje nejen celkovou povahu idiomu, ale určuje i to, zda ho lze chápat homonymně, či nikoliv. Šíře významu slova také souvisí s jeho slovnědruhovým zařazením. Idiomatika a frazeologie buduje především na nominativních slovních druzích, tedy především na autosémantikách, zvláště pak na substantivu a verbu.

Velká většina komponentů frazému je motivovaná slovotvorně (tj. je popisná) a neliší se tudíž od situace v pravidelném jazyce. Jen jejich malá část je přímo nemotivovaná (*být hin, otrocké jho*). V souvislosti s motivovaností komponentu, která v idiomatice a frazeologii není nikdy příliš rozsáhlá, je sekundárně i jeho průměrná délka. Pro idiomatiku a frazeologii jsou charakteristické komponenty střední a malé délky.

V řadě případů se uplatňuje ještě rozdíl mezi významem konkrétním a abstraktním. V idiomatice se sice obecně projevuje slabší účast abstrakt, což nápadně kontrastuje s celkově nekonkrétní, abstraktní povahou významu celé oblasti. Tuto situaci lze vyložit tendencí idiomatiky budovat výsledné významy útvarů z komponentů heterogenních nejen formálně ale i sémanticky. Řada komponentů s významem konkrétním může do významu idiomu vnášet i svůj charakteristický význam symbolický (tradiční asociace psa a „věrnosti“, „hladovosti“ aj.).

Většina komponentů patří mezi jména obecná (apelativa). Výskyt jména vlastního (*propria*) je tu proto vždy příznakový. *Proprium* v idiomatice a frazeologii obvykle ztrácí svou individuální podstatu, a proto je důležité sledovat, jak se do celkové sémantiky idiomu integruje. Je zde často úzká souvislost se symbolickým významem (*sisyfovská práce, znát své pappenheimské*).

Kolokabilita slova (tj. schopnost prvku kombinovat se s jinými) pokrývá úhrn jeho kolimačních paradigmat a jejich členů. Protože se týká stránky formální i sémantické, záleží pouze na povaze těchto členů. Podle různé míry své splnitelnosti se slova dělí především na monokolokabilní (tj. nevydělitelný prvek frazému, který se vyskytuje pouze v něm popř. v několika striktně omezených dalších frazémeh – „širý“ *svět, moře, „jít k duhu“*) a kolimačně neutrální. K nim lze připojit ještě třetí případ slov kolimačně velmi širokých. Odpovídají jim různá kolimační paradigmata, která jejich povahu vytvářejí, tj. paradigmata jednočlenná, velká až krajně velká.

2.7 Formální a sémantická stránka frazému jako útvaru

Frazém je produkt kombinací jednotek nižšího řádu. Z hlediska sémantické stránky frazému jako útvaru je jeho význam integrální celek daný souhrou řady faktorů syntagmatické a paradigmatické povahy. Souvztažnost významu útvaru a významu komponentů je velmi různorodá, někdy zcela chybí, nikdy však není bezprostřední a pravidelná. Především z tohoto důvodu tvoří tyto jednotky

pojmenování specifického druhu. Typy významu frazému (idiomu) jsou obecně podmíněny i jeho příslušností lexikální, kolokační a zároveň i typem struktury.

Ve formální stránce zaujímá hlavní místo jeho pevná vnitřní struktura. Je to určitá abstraktní stavba frazému daná kombinací určitého počtu a druhu komponentů. Vztah mezi nimi je obecně dán kromě pořadí a kategoriální příslušnosti (u slov slovnědruhových) především explicitně prostřednictvím relačních prvků. Každý komponent má tedy ve své struktuře pevnou strukturní pozici. Každé kombinatorické struktuře odpovídá celá třída konkrétních frazémů, v nichž je realizována jako jejich společný půdorys. Navzájem se ovšem jeden od druhého liší především svým konkrétním významem a funkcí.

Chceme-li klasifikovat frazémy podle rovin, pak sem náleží:

a. Lexikální frazémy

To jsou jednoslovné lexémy, kde jde o kombinaci (syntagma) morfémů v oblasti kompozice, derivace, flexe, tj. v oblasti morfologie v širším smyslu.

Př.: *budížkničemu, novopečený, blahořečit, cobydup, zbůhdarma*

b. Kolokační frazémy

Sem jsou zahrnuty frazémy, jejichž komponenty jsou slova, resp. určité slovní formy. Počtem výrazů je to nejbohatší oblast frazeologie.

Možností kombinací autosémantik či synsémantik v úloze komponentů je velké množství typů, proto uvádím pouze pro ilustraci několik příkladů:

V-S: *tlouct špačky, chytat lelky*

S-A: *anděl strážný, panenka skákavá*

A-S: *zlatý důl, černá hodinka*

S-S: *jablko sváru*

V-V: *umět se narodit*

V-A: *kápnout božskou*

Prep-Pron: *mimo jiné, beze všeho*

Prep-S: *bez okolků, o chlup*

V-Adv: *přijít zkrátka, dopadnout bledě*

2.8 Motivace frazeologických jednotek

Motivovanost frazeologické jednotky bychom mohli charakterizovat jako sémantickou průhlednost frazému. Motivace může být, jak uvádí Šabršula (1983)

- a) průzračná – zde lze určit původ a význam frazeologismu bez pomoci a hledání ve slovníku

př. mít vlastní střechu nad hlavou

- b) neprůzračná – motivace je dnes již nejasná, bez znalosti etymologie nejsme schopni určit či odhadnout význam této frazeologické jednotky

př. koupit zajíce v pytli

Motivace frazeologismů nemusí být ve všech jazycích stejná, a proto se setkáváme při překladu s velkými problémy. Srovnajme české *zabít dvě mouchy jednou ranou* a francouzské *faire d'un pierre deux coule*.

Obrazná rčení jsou dnes většinou nemotivovaná, jak uvádí Pokorný (1979). Příčiny jsou různé. U rčení *kout pikle* je to ztráta starých reálií. Slovo „pikel“ označovalo bodnou zbraň, kout pikle znamenalo tedy „kovat bodné zbraně“, později abstraktnějším nabylo významu „strojit úklady“.

Mnohá rčení vznikla zhuštěním delšího kontextu, bajky, bible. Např. rčení „*Damoklův meč*“ znamená, že někomu stále hrozí nebezpečí. Podle pověsti dvořan syrakuského tyrana Dionýsia Damokles pochleboval, že pán je nejšťastnějším člověkem na světě. Tyran mu tedy nabídl život v královské hodnosti. Když byl Damokles králem, všiml si, že nad ním neustále visí na žíní meč. Pochopil, že i nejšťastnější lidé jsou neustále vydáni nebezpečí.

Rčení „*mít lví podíl na něčem*“ pochází z Ezopovy bajky. Bajka vypráví, jak se lev, osel a liška dělili. Lvovi připadne největší podíl.

Z bible pochází rčení „*číst někomu levity*“ (= slovní kárání). Mnichům byl předčítán úryvek z knihy Leviticus (součást Starého zákona), kde byly předpisy pro kněží, po nich následovalo kázání.

2.9 Pohled na frazeologii a její základní jednotku z hlediska francouzské lexikologie

Je velice zajímavé pokusit se zkoumat, zda existuje ve francouzské lexikologii obdobná terminologie pro oblast frazeologie jako užívají čeští lingvisté, a pakliže ano, tak jestli se obsah termínů v obou jazycích shoduje či ne.

Při hledání termínu „frazeologie“ (la phraséologie) ve velkém francouzském výkladovém slovníku Grand Larousse (1962), byla nalezena tato definice: „*Recueil de phrases ou de locutions caractéristiques d'une langue donnée*“, což by se dalo přeložit jako „soubor charakteristických vět a rčení daného jazyka“, a ta by zhruba mohla odpovídat českému výkladu tohoto pojmu. Avšak výraz *frazeologismus* (*le phraséologisme*) nebo frazeologická jednotka (*l'unité phraséologique*) se zde nevyskytuje. Nabízí se tedy otázka: Co je pro francouzskou frazeologii její základní jednotka?

Bližší se tímto problémem zabýval český lingvista a znalec francouzské lexikologie Jan Šabršula (1983), který se zmiňuje o tzv. *frazeologických kombinacích* (*combinaisons phraséologiques*) a též o *frazeologických seskupeních* (*groupements, ensembles phraséologiques*). Tyto dva pojmy se od sebe liší tím, že u frazeologických kombinací nemohou být jejich složky nahrazeny složkami jinými, zatímco u volně tvořených spojení ano. Např. kombinace *rompre les liens d'amitié* (*přetrhat přátelská pouta*), zde slovo *rompre* nemůžeme nahradit slovem *casser*, *couper*... ačkoliv jsou synonymy.

Za frazeologická seskupení se považují seskupení slov, která jsou skutečnými nebo potencionálními ekvivalenty slov. Například *prendre la fuite* (=fuir). Je nutno dodat, že přesná hranice mezi kombinacemi a spojeními není zcela zřetelná. Kritérium omezené kombinovatelnosti prvků ve frazeologické kombinaci není zcela jednoznačné, jelikož ve skutečnosti lze jakákoli slova daného jazyka navzájem kombinovat vždy jen v určitých mezích. V tomto smyslu můžeme mluvit o lexiko-syntaktických třídách. Hranice mezi tzv. frazeologickými kombinacemi a spojeními je spíše otázkou míry, tedy počet možností spojování slov v kombinacích je menší, omezenější než počet spojování v seskupení.

Mezi frazeologickými seskupeními se vyděluje skupina jednotek nazývaných idiomy (*locutions idiomatiques*). Ty jsou definované jako jednotky, které ztratily vnitřní formu a jejichž stavba není pro dnešního uživatele jazyka motivovaná,

v českém jazyce je to např. *mít za lubem*, z francouzštiny můžeme uvést následující příklad: *baisser pavillon* (ustoupit před někým) – doslovná interpretace: sundat vlajku – výraz má obrazný původ. *Le pavillon* = námořnická vlajka. Loď, která se vzdávala, snímala vlajku připevněnou na stěžni. Odtud tedy výraz *baisser pavillon* se svým dnešním významem „uznat nadřazenost druhého“, „ustoupit před někým“.

Jiné je pojetí Pierra Guirauda⁸. Ten hovoří ve svém díle o tzv. *tours idiomatiques*. „*C'est-à-dire des formes de parler particulières et qui s'écartent de l'usage normal de la langue*“, což bychom přeložili následovně: „*idiomatické obraty jsou formy neobvyklé mluvy, které se odchyľují (vzdalují) od obvyklého užívání jazyka*“.

Tento autor tedy dává zmíněnému termínu obsah stylistický. Charakteristické rysy podle autora jsou tyto:

- *unité de la forme et de sens* (jednota formy a smyslu)
- *écart de la norme grammaticale ou lexicale* („odbočení“ od gramatické nebo lexikální normy)
- *valeur métaphorique particulière* (neobvyklá metaforická platnost).

Pro příklad si uveďme znovu spojení *baisser pavillon*. Je tu vedle metaforické platnosti (vysvětleno již výše), jednoty formální a sémantické i odbočení od gramatické normy, jelikož tu chybí člen před podstatným jménem.

Vedle již zmiňovaných termínů se poměrně často setkáváme i s dalším výrazem, který by svou povahou mohl odpovídat česky pojímané frazeologické jednotce, a to je termín „*locution*“. V Lyerově Česko-francouzském slovníku (1972) je uveden překlad: *rčení, výraz*.

Zajímavá je i definice slovníku Larousse du XXe siècle (1962):

1. *forme de la langue particulière, manière de s'exprimer* (způsob neobvyklého jazyka, způsob vyjádření)
2. *locution vicieuse – manière de parler non conforme aux règles de la grammaire ou à l'usage* (chybný výraz/rčení – způsob mluvy neodpovídající gramatickým pravidlům nebo používání)

S tímto termínem se též setkáváme u Pierre Guirauda (1962). Tím míní:

1. *Une expression constituée par l'union de plusieurs mots formant une unité syntactique et lexicologique* (výraz tvořený sjednocením několika slov tvořící jednotku syntaktickou a lexikální)

⁸ Guirand, P.: Les locutions francaises. PUF, Paris, 1962

2. *Les locutions forment d'un autre point de vue, des tours idiomatiques (řčení tvoří z určitého hlediska idiomatické obraty)*

Za zmínku stojí též pojetí jednotky frazeologie z hlediska francouzských lingvistů Alaina Reye a Sophie Chantreau, autorů Dictionnaire des expressions et locutions (1996). Zde je uvedena citace ze zmíněného díla v originále.

„Parmi les éléments de la langue qu'il faut acquérir pour s'exprimer figurent non seulement les mots, mais aussi des groupes de mots plus ou moins imprévisibles, dans leur forme parfois, et toujours dans leur valeur.

Ainsi, un lexique ne se définit pas seulement par des éléments minimaux ni par des mots, simples et complexes, mais aussi par des mots convenus, fixés, dont le sens n'est guère prévisible. Ces séquences, on les appelle en général des locutions ou des expressions.

Définir ces unités, qu'il faut apprendre comme on apprend la forme et le sens de tout signe, est une tâche difficile. Aucune langue ne peut s'apprendre, ni être décrite, sans elles.

Voilà un élément de la langue française qui fait partie du système du code. Il faut donc maîtriser en tant que tel, et qu'il ne suffit pas de considérer comme un simple produit de règles syntactiques ou sémantiques.

La phraséologie – c'est un système de particularités expressives liées aux conditions sociales dans lesquelles la langue est actualisée. Ceci recouvre deux aspects d'une même réalité, expression et locution, étant très généralement employés comme deux synonymes.

Qu'appelle-t-on donc une locution, une expression?

La locution est une unité fonctionnelle plus longue que le mot graphique, appartenant au code de la langue en tant que forme stable et soumise aux règles syntactiques de manière à assumer la fonction d'intégrant. On pourrait dire la même chose d'expression, mais une distinction réapparaît pour peu qu'on mette l'accent sur la genèse. Locution (du latin locutio, de loqui, „parler“) est exactement „manière de dire“, manière de former le discours, d'organiser les éléments disponibles de la langue pour produire une forme fonctionnelle.

L'expression est cette même réalité considérée comme une manière d'exprimer quelque chose. Elle implique une rhétorique et une stylistique. Elle suppose le plus souvent le recours à une „figure“, métaphore, metonymie etc.

Ve stručnosti bychom mohli nejdůležitější body této charakteristiky přeložit asi takto:

Jedna ze součástí jazyka je vedle jednotlivých slov i skupina ustálených slov, které jsou „nepředvídatelné“ z hlediska své formy i významu. Tyto nazýváme *locution* nebo *expression*. Žádný jazyk se nemůže vyučovat ani popsat bez nich.

Frazeologie je systém vyjadřovacích zvláštností spjatých se sociálními podmínkami, jazyk se jimi aktualizuje. Co jsou tedy *locution* a *expression*? Často bývají užívány jako synonyma. *Locution* jsou funkční jednotky, které jsou delší než slovo, mají stabilní formu a jsou podřízeny syntaktickým pravidlům. To samé je možné tvrdit i o *expression*. Zde je však malý rozdíl co se týče původu slova.

Konečně lze tedy říci, že se ani jeden ze zmiňovaných lingvistů neshodují na společném termínu a obsahu pro pojmenování základní jednotky frazeologie.

Můžeme však alespoň konstatovat, že charakteristika všech zmiňovaných termínů vždy alespoň částečně odpovídá česky pojímané charakteristice frazeologické jednotky.

3. Základy teorie překladu

Na úvod kapitoly bych ráda uvedla jedno trefné a humorné přirovnání, které se traduje mezi vědci překladateli a které s trochou nadsázky tak trochu vystihuje situaci: „*Překlad je jako žena – buď věrný, nebo hezký*“.

3.1 Základní princip překladu

Mezi lingvisty zabývající se teorií překladu neodmyslitelně patří Jiří Levý (1998). Podle něj se teoretikové z oblasti překladu většinou shodují na tom, že překladatel má znát:

- Jazyk, z kterého překládá
- Jazyk, do kterého překládá
- Věcný obsah překládaného textu

Avšak i přes dodržení těchto podmínek si teoretikové pokládají otázku: Co je překlad a zda je opravdu možný?

Literární překladatel se potýká vždy s problémy, které vyplývají z rozdílnosti dvou jazyků, výchozího a cílového, a dále je „trápí“ technické, psychologické a jiné obtíže při dešifrování výchozího textu a přenosu sdělení do jiného jazyka. Literární překladatel se snaží vytvořit ekvivalent, který má co možná nejvíce společných jmenovatelů s předlohou.

Sdělení se člení při překladu na:

- Elementy, které zůstávají nebo mají zůstat invariabilní (závazné)
- Elementy variabilní (nezávazné)

V umělecké próze by měl zůstat invariantní denotativní a konotativní význam, stylistické zařazení slova a větná stavba.

Jádrem lingvistické problematiky je to, co mají oba jazyky společného a co je odlišuje. Na jedné straně byly zjišťovány jazykové univerzálie (tj. všem jazykům společné prvky), na druhé straně se zkoumalo, jak specifické rysy jazykového systému uživatelé jazyka používají.

Nejlépe se údajně umělecky nejvíce přiblížíme k originálu tehdy, když je pro překlad cizojazyčného básnického díla zvolena forma, jež v kruhu forem daného básnického jazyka funkčně, nikoli zevně, odpovídá formě originálu.

Nejvýznamnější polský teoretik překladu Zenon Klemensiewicz, kterého Levý též cituje ve svém díle, překlad chápe takto: „*Originál je třeba chápat jako*

system a nikoli jako souhrn elementů, jako organický celek a nikoli jako mechanické seskupení elementů. Úkolem překladatelovým není reprodukovat, a tím méně přetvářet elementy a struktury originálu, nýbrž vystihnout jejich funkci a užít místo nich elementy a struktury vlastního jazyka, které by v míře co největší mohli být jejich substituty a ekvivalenty stejně vhodnými a účinnými.“

Při překladu vychází na povrch nesouměřitelnost jazyků po stránce sémantické. Můžeme tedy konstatovat, že některé informační prostředky jazyků jsou rovnocenné, jiné prostředky výchozího jazyka v cílovém chybějí a některé má překlad navíc.

Mezi ústřední překladatelské problémy patřila dlouho zejména otázka ekvivalentnosti. Zdůrazňovala se možnost převedení veškeré informace textu výchozího jazyka do textu cílového jazyka i při různosti gramatických systémů obou jazyků.

Vlastně první lingvisticky zaměřený britský teoretik překladu J. Catford, jak uvádí Knittlová (1995), přináší názor, že jednotky výchozího jazyka a cílového jazyka nemusejí mít v lingvistickém smyslu stejný význam, ale mohou fungovat v téže situaci. Předjímá tak vlastně pojem tzv. funkční ekvivalence, tedy přístup, jež se používá v současnosti. Dnes je považován funkční přístup k překladu (funkční ekvivalence) za základní princip překladu. Znamená to, že nezáleží na tom, je-li použito stejných či jiných jazykových prostředků, ale na tom, aby plnily stejnou funkci, a to pokud možno po všech stránkách, tedy nejen významové, věcné, denotační, referenční, ale i konotační, expresivní, asociační a pragmatické.

Základní složka textu je sémantická a je vyjádřena lexikálními prvky uvedenými ve vztah gramatickým systémem. Vedle denotační informace zaměřené na věcnou situaci je nedílnou součástí textu obsahová informace konotační, daná funkčně stylistickým a expresivním zabarvením jazykového výrazu. Dva jazyky mohou označovat tutéž situaci různými výrazovými prostředky podle specifiky jazykového systému. Roman Jakobson, citovaný Knittlovou, upozorňuje, že těžší je překládat do jazyka, který má nějakou pojmovou kategorii navíc. Větší problém pro překladatele spočívá v tom, co vyjádřit musí, než v tom, co vyjádřit může. Tento poznatek je možné rozšířit i na sémantické, stylistické a pragmatické jevy.

Neméně důležitou složkou obsahu je aspekt pragmatický, zkušenostní, který je dán vztahem mezi jazykovým výrazem a účastníky komunikativního aktu.

Všechny tři obsahové komponenty jsou těsně spjaty a k jejich zachování je třeba různých překladatelských posunů či operací.

E. A. Nida, americký lingvista (z kterého rovněž Knittlová čerpá) uvádí, že by se neměl při překladu opomíjet charakter sdělení, záměr autora a typ adresátů a za základní cíl překladu považuje předání informace jak o obsahu, tak o formě. Překlad má být orientovaný na ekvivalentní reakci adresáta. Vlastně to znamená, že se má vyhovět potřebám cílového jazyka a jeho celkové kultury, kontextu sdělení i adresáta. Záleží přitom na stylistickém výběru slovních symbolů i na jejich uspořádání. Navíc je třeba zohlednit, že v různých jazycích existují různé stylistické normy pro různé typy promluv. Pro typ ekvivalentnosti, jíž se Nida snaží dosáhnout ekvivalentního účinku na adresáta, používá termín dynamická ekvivalence.

Catford při zobecňování podmínek pro překladovou ekvivalenci došel k maximální závažnosti pragmatického aspektu, přestože tohoto termínu rovněž nepoužíval. Tvrdil, že k překladové ekvivalenci dochází tehdy, když text nebo jeho prvek se ve výchozím jazyce i v cílovém jazyce vztahuje k (alespoň některým) stejným rysům situace. Situace v jeho pojetí souvisí s problémem stejnosti kultury v oblasti obou jazyků v nejširším slova smyslu. Každý řečový akt se odehrává ve specifickém bio-socio-fyzikálním prostředí ve specifickém čase a na specifickém místě, mezi specifickými účastníky atd. Navíc se text nevztahuje jen k bezprostřední specifické situaci, ale také mnohem širě k celkovému prostředí. S tím pak souvisí názor, že míra kulturní relevance může přerůst až do takového stavu, že lze mluvit o kulturní nepřevoditelnosti.

Tato extrémní koncepce je dnes již v podstatě překonaná. Každý přirozený jazyk je univerzální v tom smyslu, že veškeré obsahové jevy mohou být jazykově vyjádřeny, každý jazyk má prostředky, jimiž je schopen plnit komunikační funkci a má prostředky i pro vyjádření odpovídající stylistické charakteristiky a vyvolání dynamicky adekvátní reakce u adresáta, i když tyto prostředky jsou v různých jazycích různé a problémy kulturní, zkušenostní a časové nepřenosnosti je možné v zásadě překladatelsky řešit.

Britský teoretik a praktik zejména v oblasti neliterárního překladu P. Newmark, rovněž citovaný Knittelovou, dává před pojmem „pragmatický“ přednost termínu „komunikativní“ překlad. Od něj odlišuje překlad sémantický, jež se snaží reprodukovat kontextový význam originálu tak přesně, jak to jen sémantická a syntaktická struktura druhého jazyka dovolí. Komunikativní překlad je v jeho

pojetí obecně jednodušší, jasnější, přizpůsobuje se patřičnému rejstříku jazyka, má tendenci k *undertranslation*, k používání obecnějších výrazů v nesnadných pasážích. Naproti tomu sémantický překlad je spíše složitější, těžkopádnější, detailnější. Sleduje spíše autorovy myšlenkové pochody než jeho záměr. Má tendenci k *overtranslation*, k větší specifičnosti než originál. Při hledání významového odstínu přidává informace.

3.2 Tradiční překladatelské postupy

Překladatelský proces používá různých metod, cest a postupů. Lingvisté nejčastěji označují sedm základních postupů, jimiž jsou:

1) Transkripce

→ Přepis více či méně adaptovaný úzu cílového jazyka. Je třeba brát rovněž v úvahu transliteraci, tj. přepis jinou abecedou, při níž dochází ke zvukovému zkreslení (typické je to pro přepis čínských a jiných jmen, např. *Mao-tse-tung* se mění z „*mawdzung*“ na „*mawtsetung*“)

2) Kalk

→ Doslovný překlad, ponechání stejné struktury výrazu

3) Substituce

→ Nahrazení jednoho jazykového prostředku jiným, ekvivalentním (i např. substantiva osobním zájmenem a obráceně)

4) Transpozice

→ Nutné gramatické změny v důsledku odlišného jazykového systému

5) Modulace

→ Změna hlediska (např. *brown paper* = balicí papír)

6) Ekvivalence

→ Použití stylistických a strukturních prostředků odlišných od originálu např. v oblasti expresivity (*děvenka* = *my sweet girl*)

7) Adaptace

→ Substituce situace popsané v originále, jinou, adekvátní situací. Např. neexistuje-li v cílovém jazyce ekvivalent přísloví, slovní hříčky aj.

Při hledání ekvivalentů je nutno vedle ekvivalentů lexikálních pracovat s ekvivalenty syntagmatickými a výpovědními, protože konkrétnímu slovu jednoho

jazyka neodpovídá vždy jedno a totéž konkrétní slovo jazyka druhého. Proto spíše než ekvivalent by odpovídal skutečnosti výraz překladový protějšek v cílovém jazyce. Celkový ekvivalent se často vytváří za cenu mnoha změn v jednotlivostech, z nichž některé mohou být nepřeveditelné a musí se nahrazovat kompenzacemi nebo substitucemi.

V překladech je možné v podstatě rozlišit tři základní typy překladových protějšků:

1. Protějšky či ekvivalenty úplné či absolutní

→ Patří sem především pojmenovací jednotky základního slovního fondu, tedy centra slovní zásoby, a to zejména substantiva, kde při hrubém rozdělení na sémantické skupiny a s přihlédnutím k frekvenčnímu hledisku převládá zřetel antropocentrický, tj. lidé v okolí, části těla, předměty nejbližšího okolí, předměty poněkud vzdálenějšího okolí, zvířata, časové údaje, ale i abstrakta v přímém vztahu k člověku. Jde vesměs o pojmenování s téměř jednoznačným denotačním významem, označující v podstatě stejnou, případně odpovídající část mimojazykové skutečnosti.

→ Je sem možné zařadit rovněž slova s více nebo dokonce mnoha možnými protějšky, která jsou však monosémantizována kontextem, ať gramatickým nebo lexikálním, situačním či pragmatickým.

2. Protějšky částečné, jichž je zdaleka nejvíce

→ Částečnost protějšků se týká rozdílů, které mohou být formální (víceslovnost – jednoslovnost, explicitnost – implicitnost, jmenné řetězce a předložkové vazby), významové denotační (specifikace, generalizace, sémantická spojitost – kontiguita), významové konotační (expresivní a stylistické) nebo pragmatické (přidávání nebo vypouštění informací, analogie, vnitřní vysvětlivka).

3. Protějšky nulové

→ Neexistující protějšek bývá nahrazován většinou převzetím cizího slova nebo jeho počestněním, analogickým slovtvorným postupem, zobecněním, perifrasmaticky nebo tzv. funkční analogií, čímž se vlastně vytváří částečný ekvivalent, případně vypuštěním z textu.

3.3 Překlad frazeologických jednotek

Jak již bylo uvedeno, frazeologie tvoří speciální oblast určité slovní zásoby daného jazyka, proto není převod těchto jednotek do cizího jazyka vůbec jednoduchý.

U překladu frazeologismů jde často o to, nikoli překládat, ale dosazovat, substituovat to, co se v dané situaci v daném jazyce říká (Kufnerová, 1994).

Jak již bylo řečeno, frazeologismus je ustálené slovní spojení, které má význam jako celek, nemůže tedy překladatel postupovat tak, že bude překládat jednotlivé části, ale měl by se snažit nahrazovat cizí frazeologickou jednotku jako celek frazeologismem domácím. Nejedná se tedy o doslovný překlad. Samozřejmě je frazeologie v každém jazyce specifická a rozdílná, ale jistě mezi nimi existují shodné rysy z hlediska významu a funkce těchto jednotek a právě k tomuto faktu je nutné při překládání přihlédnout.

„Frazeologie je tou oblastí nominace, tj. oblastí vytváření pojmenování pro určité věci, jevy, situace, která užívá jednotky větší než slovo, víceslovné, vícekomponentové. K tomu přistupuje ta okolnost, že frazeologické útvary neslouží pouze k neutrálnímu pojmenování určité skutečnosti či situace, nýbrž jsou výrazně zaměřeny na subjektivní hodnocení, jehož podstatou je údiv, překvapení. Frazeologické útvary tak mohou ve zhuštěné podobě zachytit názor, postoj a současně jej mohou vtipně komentovat.“ (Kufnerová, 1994)

Je nutno podotknout, že frazeologie je velmi dynamická oblast slovní zásoby. Frazeologismy tvoří velmi stabilní část lexika, která zevšedňuje. Jejich proměnlivý charakter může být pro překladatele problematický. S tímto faktem jsem mnohdy přicházela do styku při časté práci se slovníkem. Našla jsem zde mnoho frazeologismů, které jsou velmi ojedinělé a se kterými jsem se já osobně nikdy nesetkala. Po úvaze, proč tomu tak je, jsem došla k závěru, že jsou obecně velmi málo užívány nejspíše vzhledem k jejich sémantické neprůhlednosti (která snad byla jasná před mnohými léty), ale v současné době už ji lidé nerozumí. Proto se dostávají na periferii slovní zásoby a pravděpodobně dojde v brzké době k jejich zániku.

Jako příklad bych uvedla:

- *vzplanout jako vích* (divoce se rozčítit, vztekle vybuchnout a začít zuřit)
- *mít hlavu jako věrtel* (stěžít a s vypětím sil vše dokázat, obstarat)

Na druhé straně dochází ke vzniku nových frazeologismů, které však nemají příliš velkou šanci se natrvalo zakořenit do slovní zásoby. Jsou to frazémy často vymyšlené mladší generací a šířené v hojné míře v médiích. Tyto frazémy jsou velmi často „módní záležitosti“, která, jak se domnívám, brzy „vyprchá“ z českého lexika. Pro příklad bych uvedla frazémy *Vo co gou?* (reklama na mobilní telefon), *To je fičák!* *To je mazec!* (reality show).

Při práci se slovníkem mě zarazil ještě jeden fakt. A to kolik frazeologismů obsahuje vulgarismy. Pro ilustraci uvádím několik příkladů:

Být zmrzlý jako hovno

Lepit se na někoho jako hovno na košili

Mít peněz jako sraček

Jde mu to jak když sere a maluje

Je to poměrně mnoho frazémů. Pravděpodobně to souvisí s charakteristickou vlastností frazeologismů a to je jejich citová zabarvenost. Proto se zde vulgarismy vyskytují v tak hojné míře.

Stále však zde zůstává ten fakt, že při překladu ať už expresivně zabarvených frazeologických jednotek, frazeologismů obsahujících archaismy nebo naopak neologismy je nutno zachovat původní záměr autora a stylistické zabarvení díla.

4. Zkoumané literární dílo a metodologie rozboru

Po studiu teorie frazémů a idiomů bylo velmi zajímavé porovnat teoretické poznatky s „praxí“, tedy s konkrétním literárním dílem, což byl jeden z cílů této práce. Po pečlivé úvaze jsem jako výchozí dílo své diplomové práce zvolila klasického autora 19.století Stendhala a jeho světoznámý román *Červený a černý* v překladu O. Levého.

4.1 Stendhal

Stendhal, vlastním jménem Henri Beyle (byl zaujat německým prostředím a proto si zvolil pseudonym podle jména severoněmeckého města), se narodil 23. ledna 1783 v Grenoblu jako syn advokáta při tamním parlamentě. V sedmi letech ztratil milovanou matku a výchova despotickým a tvrdě sobeckým otcem v něm pravděpodobně zažehla vzpurnost, která se projevila v době revoluce, kdy se cítil republikánem a protiklerikálem.

Po vystudování grenobelské École Centrale vstoupil na pařížskou polytechniku, ale studia nedokončil. Stal se ředitelem hospodářské armádní služby. Jako podporučík se zúčastnil výpravy do Itálie, období mezi rokem 1802 a 1806 prožil opět v Paříži, pak pobýval jako válečný komisař v Německu.

V létech 1810 a 1811 byl auditorem státní rady v Paříži, poté se jako důstojník zúčastnil tažení do Ruska. Po pádu císařství vystoupil pro odpor k reakci restaurace ze státní služby. Do roku 1830 se věnoval výhradně literatuře.

4.2 *Červený a černý*

Dílo *Červený a černý* (*Le Rouge et le Noir*), ze kterého při rozboru vycházím, byl autorův první román. Stendhal ho vydal ve svých čtyřiceti sedmi letech v roce 1830.

Hlavní postavou díla je Julián Sorel, syn obchodníka se dřívím. Je obdařen dravou povahou, v níž se slučuje ctižádost plebejce, machiavellská vypočítavost, nezkrotná vášnivost s nadprůměrnou inteligencí. Tyto vlastnosti jsou však v pokryteckém prostředí maskovány vnějškem svatouška.

Julien působí jako preceptor v domě bohatého verrièreského měšťáka, pana de Rênal. Z pouhé marnivosti a plebejské závisti svede jeho ženu. Je „vyhnán“ z domu. Díky kněžské protekci však dosahuje výhodnějšího postavení jako tajemník

šlechtice de la Môle, kde opět ze zvědavosti zapře poměr s jeho dcerou Matyldou. Skoro by dosáhl sňatku s touto bohatou šlechtičnou, avšak jeho bývalá milenka paní Rênal ze žárlivosti denuncuje Julienu panu de La Môle. Julien se v záchvatu hněvu pokusí o vražedný útok na paní de Rênal. Přes všechny zákroky svých milenek je odsouzen a popraven gilotinou.

Námět na příběh Julienu našel autor v soudních novinách (*Gazette des tribunaux*). Roku 1828 byl jakýsi seminarista, syn kováře, popraven pro pokus vraždy spáchaný na jedné ženě.

Modely pro většinu postav Stendhal údajně našel v lidech, kteří ho obklopovali. V Julienu Sorelovi stvořil spisovatel typ bezohledného muže dychtivého úspěchu a požitků, který však trpí komplexem méněcennosti a to je hlavní příčina jeho pýchy a mstivosti.

Stendhalovu dílu se dostalo uznání teprve až někdy na konci svého století, čili jeho devíza, jež zněla: „já sázím do loterie, jejíž jediná výhra je být čten v roce 1935“, nabyla opravdu hodnoty.

Stendhal umírá 22. března 1842, když ho na pařížské ulici smrtelně ranila mrtvice. Jeho světová sláva se datuje od konce devatenáctého a začátku dvacátého století. Všechna významná díla Stendhalova vyšla v moderních českých překladech .

4.3 Otakar Levý

Literární historik, romanista a překladatel Otakar levý (3.9.1896 – 7.10.1946) studoval romanistiku na české univerzitě v Praze (1918 – 1920) a na univerzitě v Dijonu (1920 – 1922). Do počátku války působil na Slovensku jako středoškolský profesor v Košicích (1922 – 1930) a Bratislavě (1930 – 1939), kde byl souběžně docentem Filosofické fakulty Univerzity Komenského (1933 – 1939). V roce 1939 se stal mimořádným a v roce 1945 řádným profesorem Filosofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně.

Zabýval se především francouzským literárním romantismem (*Romantická duše*, 1923; *Alfred de Vigny*, 1929) a dílem Charlese Baudelaira (*Baudelaire, jeho estetika a technika*, 1947), ale i středověkou francouzskou literaturou (*Básnické dílo F. Violina*, 1932; *Básnické povídky Marie de France*, 1935).

V překladatelské činnosti, spadající do období před rokem 1945, se zaměřoval na díla předních francouzských autorů 19. a 20. století (G. Flaubert, T.

Gautier, A. Gide, J. Romains). Ve druhé polovině 20. století byl opakovaně publikován jeho překlad Stendhalova románu *Červený a černý*, který je i výchozím dílem mé diplomové práce.

4.4 Metodika rozboru

Cílem této diplomové práce je porovnat na základě francouzsko-českého materiálu frazeologické jednotky v nich použité. Zvolen byl román *Le Rouge et Le Nore* (*Červený a černý*).

Základním úkolem bylo toto dílo přečíst nejprve v originále a vybrat všechny frazeologické jednotky. Pro mne, protože nejsem rodilým mluvčím, bylo velmi nesnadné rozhodnout, zda daný jev či slovní spojení je ustálené nebo není, zda se jedná o frazeologismus či nikoliv. Situaci mi navíc komplikoval ten fakt, že francouzština termín frazeologismus explicitně neuvádí. Proto bylo nutné v hojné míře využívat překladových a výkladových slovníků, které mi mnohdy usnadnily práci.

Po přečtení díla v originále a vybrání frazémů jsem dílo konfrontovala s českým překladem Otakara Levého. Zajímavé bylo, jak překladatel překládal frazeologické jednotky do češtiny, zda využil rovněž frazeologickou jednotku nebo využil jiných možností, které mu čeština umožňuje. Obzvláště zajímavým zjištěním bylo, že Levý přeložil také některé běžné lexikální jednotky pomocí frazeologismů. Tyto případy jsou uvedeny dále v práci s pokusem o vysvětlení, proč tomu tak bylo.

4.5 Metodika klasifikace frazeologismů a jejich překladových ekvivalentů

Mým úkolem byla konfrontace frazeologických jednotek s adekvátními jednotkami nebo výrazy v češtině při zdůraznění shod a rozdílů v obou jazycích. Při práci jsem postupovala následovně.

Primárně jsem vycházela z originálu a výrazů francouzských, které jsem následně porovnávala s českým překladem. Tento výzkum tvoří ústřední problém praktické části diplomové práce. Práce s tak velkým objemem slov je komplikovanější a bylo by obtížné se věnovat každé dvojici frazeologismů izolovaně, proto jsem přistoupila k obecnějšímu roztrídění frazeologismů do třech

skupin a následně jsem pojednala každou skupinu zvlášť. Nepochybně jsem tedy každou dvojici frazeologismů odděleně, jelikož by to bylo při takovém množství velice zdlouhavé a informace by se stále opakovaly, spíše jsem se u každé skupiny snažila najít obecné znaky, které se zde vyskytují a zamyslet se nad tím, proč překladatel postupoval právě takovým způsobem. Frazeologismy jsem rozdělila na tři základní skupiny podle zvoleného způsobu překladu:

- Frazeologické jednotky přeložené frazeologismem (FJ – FJ)
- Běžné tedy „nefrazeologické“ lexikální jednotky výchozího díla přeložené do češtiny frazeologismem (LJ – FJ)
- Frazeologické jednotky přeložené do češtiny běžným, tzn. nefrazeologickým výrazem (FJ – LJ)

4.5.1 Frazeologické jednotky přeložené frazeologismem

Takto jsem označila frazeologické jednotky, které byly obsaženy v originále a byly přeloženy do češtiny také frazeologismem. Jde o frazeologismy typu:

voir en noir – vidět černě

un santé de fer – železné zdraví

une dure école – tvrdá škola

les bonnes têtes – moudré hlavy

rougir jusqu'aux yeux – zardět se až po kořínky vlasů

Dvojice použitých jazykových prostředků je dále členěna podle míry ekvivalentnosti na tři skupiny, tedy zda se jedná o

- absolutní ekvivalenci (čili překlad, který zcela koresponduje s francouzským frazeologismem, a tudíž se jedná o úplnou shodu významovou i formální). Viz tabulka číslo 1.
- ekvivalentnost nulovou (sem jsou zařazeny frazeologismy, které nebyly autorem vůbec přeloženy)
- ekvivalenci částečnou (zde se frazeologické jednotky shodují většinou po stránce významové a funkční, ne však po stránce formální). Viz tabulka číslo 2.

Celou skupinu tzv. částečných frazeologismů jsem se pokusila roztrždit do několika menších podskupin, a to podle rysů, které se v originálním frazému a překlad shodují a které se naopak liší. Rozhodujícím hlediskem byla forma (struktura) a shoda (neshoda) motivace frazému.

Rozlišuji zde šest základních skupin (typů), které jsou vždy pro názornost doplněny několika příklady. V tabulce číslo 2 je pak každý frazeologismus zařazen do jedné ze skupin (A,B,C...). Samozřejmě si uvědomuji, že mnohé z nich náleží do více skupin, ale já je přiřazuji pouze do skupiny, která je pro daný frazém nejcharakterističtější.

Dále tvoří jeden sloupec v tabulce porovnání toho, zda mají frazeologismy bez ohledu na jejich motivaci stejnou strukturu nebo se liší. Toto porovnání je velmi zajímavé.

Pokud pro frazeologismus existuje i v češtině takzvaný absolutní ekvivalent, pak ho pro zajímavost připojuji do kolonky „Synonymní ekvivalent“. Pro srovnání též uvádím slovníkový překlad (byl-li nalezen a pokud není totožný s překladem Levého). Mnohdy je konfrontace zajímavá.

Klasifikace „částečných“ frazeologismů:

Typ A - absolutní překladový ekvivalent v češtině neexistuje, frazém je silně idiomatický. Frazeologismy typu:

- *brûler la cervelle* (spálit mozek) – prohnat kulku hlavou
- *cracher en air* (plivat do vzduchu) – házet hrách na stěnu
- *faire des gorges chaudes* (dělat horká hrdla) – dělat si šašky
- *faire un M.Nonante-cinq de q* (dělat pana Devadesátpět) – tropit si smích z koho
- *mettre plomb dans la tête* (davat olovo do hlavy) – přivést k rozumu

Typ B - překladový ekvivalent má motivaci stejnou nebo alespoň velmi podobnou, ale struktura frazeologické jednotky je odlišná:

- *avoir un nom dans l'histoire* (mít jméno v historii) **V-S-Prep-S**
- vstoupit do historie **V-Prep-S**
- *qui veut la fin veut les moyens* **Pron-V-S-V-S** – účel světlí prostředky **S-V-S**
- *sans respirer* **Prep-V** – se zatajeným dechem **Prep - Adj-S**
- *sans rougir* **Prep-V** – beze studu **Prep-S**
- *sans sourciller* **Prep-V** – nehnul brvou **V-S**

Typ C - překladový ekvivalent má zcela jinou motivaci a s výchozím ekvivalentem se neshoduje ani svou strukturou (Pozn.: Oproti variantě A, mají v ČJ český ekvivalent)

- *ceci est trop fort* – mám toho až po krk
- *au pire* – dejme tomu
- *à la lettre* – v pravém slova smyslu
- *c'en est fait* – je po všem
- *se prendre aux cheveux* – stát proti sobě

Typ D - motivace frazeologismů je stejná, struktura je podobná, avšak liší se tím, že je zde jeden komponent navíc nebo naopak chybí (tento komponent netvoří hlavní jádro frazeologismu, pouze ho doplňuje)

a. v překladu komponent „chybí“:

- *bouleversé de fond en comble* – otřesen od základu (**po střechu/vrchol**)
- *donner la parole d'honneur* – dát (**čestné**) slovo

b. v překladu komponent „přebývá“

- *épier les occasions* – chápat se **každé** příležitosti
- *être comme cadavre* – být **živá** mrtvola
- *plus clair que le jour* – být **jasnější** než **bílý** den

Typ E - ekvivalenty, které se zcela liší v klíčovém slovu

- *de la terre* (na zemi) – na světě
- *dire ce qui vient à la bouche* (říci, co přijde do pusy) – říci, co přijde na jazyk
- *jeter qc au nez* (hodit něco někomu k nosu) – něco hodit někomu do **tváře**
- *lire dans les yeux* (číst v očích) – číst ve **tváři**
- *mettre sous ses yeux* (položít před oči) – přijít **pod ruku**
- *rougir jusqu'aux yeux* (zardět se až po oči) – zardět se až po **uši**

Typ F - Motivace frazeologismů je odlišná, ale struktura komponentů ve frazeologismu je totožná

- **Prep-S-V:** *à la fleur des ans* – v květu života
- **V-S-Prep-Pron:** *devenir le maître de soi* – nabyt vlády nad sebou
- **V-Pron-S:** *dire son fait* – říct své mínění
- **V-S:** *donner les torts* – chovat se nespravedlivě
- **V-Adj:** *laisser insensible* – nechat chladným

Pozn. Do této skupiny náleží velké množství frazémů, proto je v tabulce shodě struktury dvou frazémů věnovaná zvláštní pozornost

Typ G - Motivace je stejná, ale některý z komponentů se liší určitým významovým odstínem (nejedná se o naprosto jiné slovo jako v bodě E)

- *arracher la vie à* (vyrvat někomu život) – vzít někomu život
- *dire un mot* (říct jedno slovo) – říct několik slov
- *fermer les yeux* (zavřít oči) nad něčím – zamhouřit oči nad něčím
- *la prase elegante* (elegantní fráze) – uhlazené fráze
- *se mettre à genoux* (položít se na kolena) – padnout na kolena

Konfrontace těchto dvojic je uvedena dále v tabulkové části (tabulka číslo 2).

4.5.2. Běžné lexikální jednotky přeložené frazeologismem.

Tuto skupinu tvoří „běžné“ jazykové jednotky originálu. Tedy ty, které nenaplnují znaky frazeologismu, přesto v překladu charakter frazeologismu mají. Jsou to frazeologismy typu:

se moquer – tropit si šašky

plaisanter – tropit si žerty

mener q – vodit za nos

se prolonger – nebrat konce

être fou – nebýt při smyslech

V tabulce číslo 3 je výčet těchto jednotek. Liší-li se autorův překlad od významu uvedeném ve slovníku, je uveden rovněž význam slovníkový. V některých případech zde spíše pro zajímavost a porovnávání uvádím další možný francouzský ekvivalent,

který jsem našla ve Slovníku české frazeologie a idiomatiky (1994). V kapitole 5 se tímto způsobem překlada dále zabývám.

4.5.3 Frazeologické jednotky přeložené do češtiny běžným výrazem

Jedná se o jednotky typu

fermer l'œil – usnout

ouvrir la bouche – promluvit

Tento typ je doplněn v tabulce číslo 4.

Zde bylo možné zabývat se tím, proč autor přistoupil ke zvolenému způsobu překladu a zda k francouzskému frazeologismu vůbec existuje absolutní nebo částečný český ekvivalent a následné zamyšlení, proč překladatel nezvolil tento český ekvivalent, pakliže existuje. Rozdělují tyto frazémy do tří skupin:

- a. Frazémy, u nichž existuje absolutní ekvivalent, ale autor ho nepoužil
- b. Frazémy, kterým v češtině odpovídá částečný frazeologismus, který autor nepoužil
- c. Obdobný frazeologismus v češtině neexistuje

Přehled frazémů je uveden v tabulce číslo 4. Pro lepší porozumění jsou uvedeny v kontextu.

V průběhu vyhledávání frazeologických jednotek z díla jsem však zjistila, že je jich vzhledem k počtu všech frazeologických výrazů tak zanedbatelné množství, celkem osm, tudíž jim neposkytují v práci větší prostor.

Je nutné poznamenat, že identifikovat francouzské frazeologické jednotky, zvláště ty, které v českém jazyce neexistují, nebyl úplně snadný úkol. Při posuzování, zda se jedná o frazeologickou jednotku či ne, jsem tedy aplikovala kritéria popsaná v kapitole „Podstata a vlastnosti frazeologické jednotky“. Je evidentní, že veškeré popsané vlastnosti nemohou odpovídat každému frazeologismu, proto jsem jako rozhodující zvolila následující: víceslovnost (minimálně dvouslovné), celistvost významu, neobvyklou přenesenost a ustálenost.

Pokud jsem váhala a potřebovala si ověřit svou diagnózu, zda se jedná o frazeologismus nebo ne, pak jsem využívala několika slovníků. Nejčastěji jsem české frazémy vyhledávala ve Slovníku české frazeologie a idiomatiky (1994), kde jsou navíc za běžným heslem uvedeny i ekvivalenty čtyř světových jazyků.

Co se týče dvojjazyčných překladových slovníků, hojně jsem využila Lyerův a Vlasákův Francouzsko-český a Česko-francouzský slovník (1997, 1972).

Vybrané frazeologismy jsem si též ověřovala ve francouzských pramenech, a to konkrétně ve francouzském slovníku frazeologismů: Dictionnaire des locutions et expressions (1990).

Samozřejmě si uvědomuji, že oblast slovní zásoby je velice dynamická a pestrá a ani slovníky nezahrnují úplně všechny frazeologické jednotky, takže pro mě bylo nejdůležitější kritérium, zda výraz korespondoval s danou charakteristikou frazeologické jednotky, a pakliže ano, tak jsem ho do skupiny zařadila.

Co se týče podoby hesla v tabulce, pak je každý heslový frazém uveden ve svém neutrálním tvaru, pokud ho má (tedy v nominativu, infinitivu apod.), pokud ho nemá, volím obvykle nejčastější tvar. Hesla jsou řazena podle počátečního písmene prvního slova frazému.

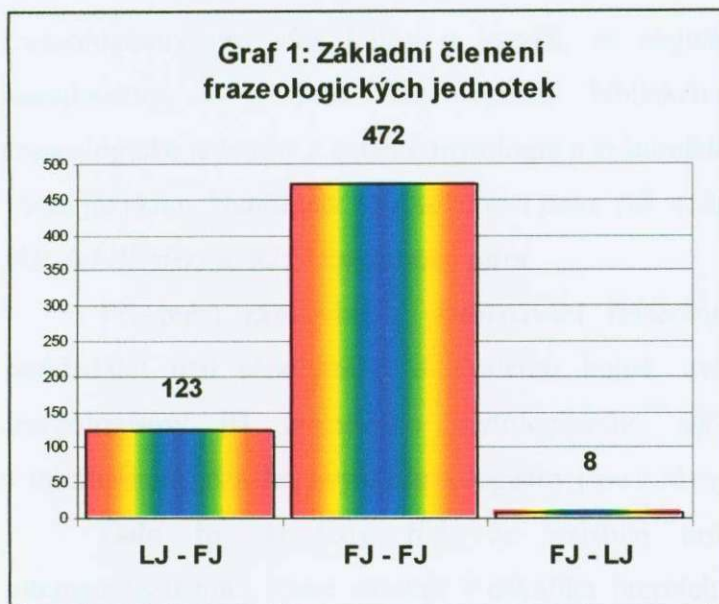
Nakonec bych ráda dodala, že dělení frazeologických jednotek by bylo možné provést také podle členění výše uvedených lingvistů, což již přesahuje rámec této práce. Zde mu není věnovaná pozornost a bylo by to vhodným tématem pro jinou práci.

Pro větší názornost je výše uvedená klasifikace doplněna grafickými znázorněními, které vycházejí ze statisticky zjištěných údajů. V naprosté většině bylo použito metody absolutních a relativních četností jednotlivých jevů.

5. Výsledky rozboru

Překvapivým objevem bylo velké množství frazeologických jednotek, které jsem v díle Červený a černý našla. Je jich zhruba kolem šesti set, což je v pětisetstránkovém díle poměrně dost. Překvapivé pro mne bylo rovněž zjištění, že překladatel se nedržel striktně toho, aby frazém přeložil frazémem a naopak.

Celkem jsem v románu našla 603 frazeologismů, jejich základní členění názorně zobrazuje graf číslo 1.

Absolutní většinu, celkem 472 (tj. 78% ze všech), tvoří frazeologické jednotky, které použil autor originálu a rovněž překladatel díla. Velmi malou část (celkem 8, tj. necelé 2%) tvoří ty frazeologické jednotky, pro něž překladatel zvolil „běžné“ lingvistické jednotky. Naopak u více

než 20% jednotek (celkem 123) byl v překladu použit frazeologický výraz, aniž by tento druh jazykových prostředků v originále použil ve svém díle Stendhal.

Výsledky (viz. Graf 1) ukazují, že frazeologismy jsou velmi častým jazykovým prostředkem, které výrazně obohacují jazyk díla, a to jak v originále, tak v přeloženém díle. Zdaleka ne všechny frazémy a idiomy jsou přeloženy shodně, což je způsobeno tím, že řada francouzských frazémů nemá český ekvivalent a naopak pro český frazém neexistuje ekvivalent francouzský, který by měl charakter frazému, nebo překladatel využil autorské licence.

5.1 Frazeologické jednotky přeložené frazeologismem

Frazeologické jednotky, které použil autor i překladatel, tvoří absolutně největší podíl ze všech frazeologismů, jak ukazuje graf 1.

5.1.1 Absolutní ekvivalenty

Skupina těchto dvojic, kdy je frazeologická jednotky originálu přeložena českým frazeologismem, který mu naprosto odpovídá, je tedy shodný sémanticky i formálně, je velice početná.

V souvislosti s tímto závěrem jsem došla k zajímavému zjištění. V řadě prací se uvádí, že jeden z typických rysů frazeologismu je „idiomaticnost“, tzn. jistá nepřeložitelnost frazeologické jednotky do cizích jazyků, dále že skupina frazeologismů je specifická pro každý jazyk a motivace frazémů je typická právě pro určitou kulturní oblast, zemi nebo národ. Též se uvádí, že existují i společné frazeologismy pro více kultur a jazyků, se stejnou strukturou a se stejnými komponenty, a to jsou frazeologismy biblického a křesťanského původu, frazeologické jednotky z antické mytologie a kulturních dějin, právě ty jsou společné všem jazykům. Například: ČJ: *Achillova pata*, AJ: *Achilles'heel*, FJ: *talon d'Achille*, NJ: *Achillesferste*, RJ: *АХИЛЛЕСОВА ПЯТА*

Při mém zkoumání a porovnávání frazeologismů jsem zjistila, že zde překladatel užil absolutního ekvivalentu hojně, avšak tuto skupinu zde tvoří frazeologismy již zmíněného mytologického nebo biblického původu jen v minimálním rozsahu, zbylé frazeologismy jsou z různých oblastí.

Dalo by se tedy říci, že existuje určitý fond „frazeologických internacionalismů“, které existují v několika jazycích. Tento fakt jsem si ověřila nejen při výběru frazeologismů z výchozího díla, ale i při práci se Slovníky české frazeologie a idiomatiky (1983, 1988, 1994), ve kterých je na závěr hesla připojen i jeho překlad do čtyř světových jazyků, do angličtiny, němčiny, ruštiny a francouzštiny a pokud existují, tak zde bývají uvedeny frazeologismy, které těm českým odpovídají naprosto významově i svou strukturou a těch není málo.

Co se týče teorie překladu, pak by se dalo říci, že v takovém případě použil autor překladatelského postupu zvaného „kalk“, což je doslovný překlad originálu při zanechání původní struktury překládané jednotky. O této skupině frazeologismů bychom tedy mohli tvrdit, že je to „nejpřesnější“ způsob převodu frazeologismu do cizího jazyka. Překladatel se zcela shoduje s tím, co a hlavně jakým způsobem chtěl jistou myšlenku autor díla sdělit. Tento způsob překladu se však dá uplatňovat pouze u typu frazeologismů, kde absolutní ekvivalent existuje.

Zmíněný způsob překladu též přináší mnohé výhody cizojazyčným čtenářům díla, jelikož jsou tyto frazeologické jednotky dobře identifikovatelné a snadné k porozumění i pro toho, kdo není rodilým mluvčím a s takovými útvary se v cizím jazyce setkává.

Přehled uvádí tabulka číslo 1 v tabulkové části (strana 52).

5.1.2 Nulové ekvivalenty

Tato skupina tvoří velice malé procento. Jsou to pouhé dva frazeologismy. Pro lepší porozumění zde dodávám frazeologismy v kontextu, tedy část věty, ve které jsou obsaženy.

Frazeologismus: *À pas de loup*

Originál	<i>Il alla observer à pas de loup ce qui se passait dans toute la maison.</i>
Překlad	<i>Vykrádl se ven. Chtěl pozorovat, co se v domě děje.</i>
Překlad ve slovníku	<i>po špičkách</i>

V tomto případě je frazeologismus spolu s předcházejícím slovesem, ke kterému se váže, nahrazen zcela jiným slovesem. *Pozorovat po špičkách* x *vykrást se ven*. *Vykrást se* = tiše odejít.

Po špičkách se v češtině užívá nejčastěji se slovesem *jít/chodit*, ne se slovesem *pozorovat*. Proto nejspíše autor nevyužil zcela jiného výrazu, který spojuje s původním výrazem stejný význam, a to „dělat něco v tichosti“.

Zde by se z hlediska teorie překladu jednalo pravděpodobně o adaptaci, což je v podstatě substituce situace popsané v originále, jinou, adekvátní situací. Např. neexistuje-li v cílovém jazyce ekvivalent přísloví, slovní hříčky aj.

Originál	<i>Alors, à son tour, M. de Rênal, fit des progres.</i>
Překlad	<i>Nyní si kladl podmínky pan Rênal.</i>
Překlad ve slovníku	<i>když je řada na mě</i>

Zde byl frazeologismus, ačkoliv opět v češtině existuje, úplně pomínut. Celá věta je pozměněna, ale celkový význam zůstává.

Tento fakt tvoří jeden ze základních principů překladu a to ten, že se překladatel většinou snaží vytvořit ekvivalent, který má co možná nejvíce společného s předlohou, ačkoli neužije naprosto stejné jazykové prostředky jako originál. Rozhodující je, aby zůstal invariantní samotný význam vyjádření.

V tomto případě by se z hlediska teorie překladu pravděpodobně jednalo o samotnou substituci, která se definuje jako nahrazení jednoho jazykového prostředku jiným, ekvivalentním.

5.1.3 Částečné ekvivalenty

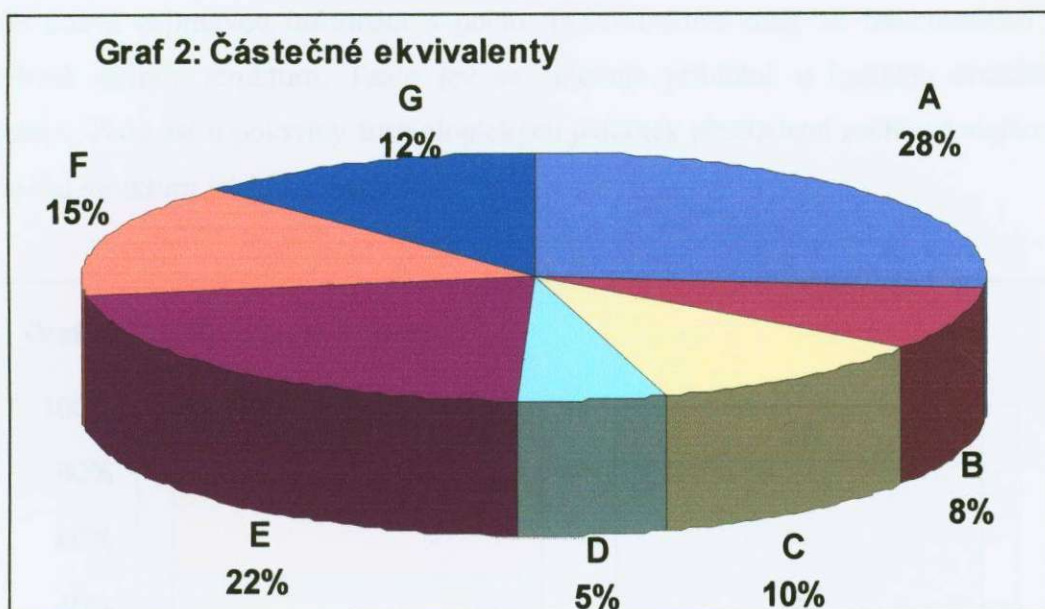
Vzhledem k tomu, že francouzština a čeština jsou jazyky nejen typologicky, ale také kulturně, historicky, společensky a geograficky odlišné a vzdálené, je jasné, že částečné frazeologismy budou tvořit nemalou část z celkového počtu.

Tato část práce zkoumá především rozdíly a také určité shody mezi francouzskými frazémy a jejich českým ekvivalentem. Vedle ekvivalentů strukturně stejných, kterými jsem se zabývala v kapitole „Absolutní ekvivalenty“ existují i ty, které se svou formou liší, ovšem za předpokladu, že u všech frazémů tohoto typu platí zásada ekvivalence, tzn. že při užití ve stejné situaci, ve stejném kontextu jako originál, musí mít obdobný účinek a stejnou funkci jako původní frazeologická jednotka. Tato ekvivalence se týká i rovnosti stylového zařazení, tedy např. stylově neutrální výraz by neměl být přeložen frazémem silně citově zbarveným či vulgárním. Stále zde platí jedna ze zásad teorie překládání, a to nepozměňovat stylistické zbarvení díla ani jeho částí.

Graf číslo 2 znázorňuje typy ekvivalentů podle výše uvedené klasifikace, které použil překladatel.

Můžeme konstatovat, že nejčastěji byly použity frazeologické jednotky typu A, které tvoří více než čtvrtinu všech částečných ekvivalentů. Druhým nejčastějším je typ E, zhruba je použit u jedné pětiny ekvivalentů.

Nejmenší podíl vykazuje typ D (5 %) a ostatní typy jsou zastoupeny přibližně stejně, tedy kolem 10 % výskytu.

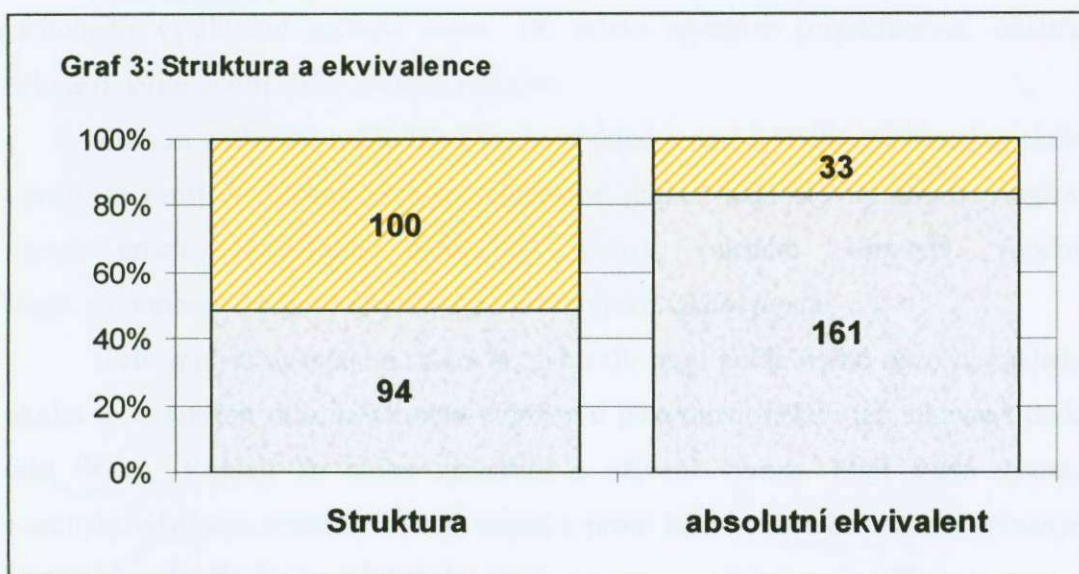
Předchozí porovnávání frazeologických dvojic mi pomohlo najít odpověď na otázku proč autor zvolil postup, který bychom mohli považovat z hlediska teorie překladu za „ekvivalenci“.

Je to, jak už bylo řečeno výše, z důvodu toho, že frazeologismus je „silně“ idiomatický a obdobný protějšek v cizím jazyce zkrátka neexistuje. Autor má pak dvě možnosti: buď frazém přeložit běžnou lexikální jednotkou nebo, jak tomu bylo v tomto případě, zvolit jiný idiomatický frazém jazyka, který se však formálně liší, ale jeho funkce je v textu totožná.

Jinou důležitou otázkou nicméně zůstává, proč autor nepoužije existujícího absolutně ekvivalentního překladu, který by měl nejlépe odpovídat původním záměrům autora originálního díla. (Mezi ně v tabulce patří ty, které mají uveden „synonymní ekvivalent“). Tvoří asi 17% ze skupiny (viz graf č 3) Odpověď na tuto otázku je nesnadná. Pravděpodobně je to proto, že při volbě překladového protějšku musí autor přihlížet k jazykovému kontextu, k možné spojitelnosti a kombinovatelnosti prostředků v textu, autor musí zhodnotit, zda se daný frazeologismus do dané věty „hodí“, zda např. nenaruší její sémantickou strukturu nebo jiné vlastnosti textu.

V neposlední řadě záleží v určité míře i na subjektivní volbě autora, která je však povinna přihlídnout k individuálnímu stylu autora a k pojetí překládaného díla. Také zde hraje roli vkus autora.

Následující graf znázorňuje procentuelní vyjádření frazeologismů, které ač mají v českém jazyce absolutní ekvivalent, překladatel ho neužil (asi 17%). Druhý sloupec grafu udává zajímavou informaci o počtu frazémů, které mají ve francouzštině i v češtině stejnou strukturu. Tento jev se objevuje přibližně u každého druhého frazému. Tedy asi u poloviny frazeologických jednotek překladatel zachovat stejnou formální strukturu jaká je v originále.

5.2 Lexikální jednotky nefrazeologické povahy přeložené frazeologismem

Další možný překladatelský postup je ten, že překladatel užije frazeologismus v místě, kde v původním textu nebyl. Za lexikální jednotky nefrazeologické povahy považují ty, které neodpovídají výše zmiňovaným kritériím: minimálně dvouslovnost, celistvost a přenesenost významu a též ustálenost.

Klademe-li si otázku, proč překladatel takto postupoval, pak je nasnadě několik možných vysvětlení.

Můžeme se domnívat, že chtěl autor překladu dílo ozvláštnit a to tak, že místo neutrální lexikální jednotky užil frazém, který má metaforické zabarvení.

Např. *la carrière* (kariéra) nahrazuje frazeologismem *životní dráha*.

Další relevantní vysvětlení je, že se chtěl autor vyjádřit „trefněji“, lépe popsat situaci a to často běžná lexikální jednotka tak dobře nedokáže. Např. *ruiner* (zničit někoho) nahrazuje frazeologismem *přivést na mizinu*

Autor se též mohl chtít vyhnout užívání stále stejného výrazu. Např. výraz *se moquer* (vysmívat se někomu) nahrazuje několika různými frazeologismy se stejným významem: *tropit si šašky*, *tropit si žerty*, *tropit si smích*

Překladatel se také možná chtěl vyhnout překladu cizím výrazem př. *Intriquer* (intrikovat) a proto užil ekvivalentního výrazu, který je však v češtině frazeologismem, tedy *osnovat pletichy*.

Ekvivalentní frazém tu někdy má určité citové zabarvení a to může opět příhodněji vystihnout určitou scénu. Př. místo *mystifier* (mystifikovat, oklamat někoho), autor zvolil *dělat z někoho blázna*.

Dalším z důvodů může být i to, že překlad jednoslovného nefrazeologického výrazu se musí do češtiny přeložit frazémem, jelikož jednoslovný nefrazeologický výraz prostě neexistuje nebo by nebyl v daném kontextu vhodný. Např. *en imposer à q* je ve slovníku přeloženo jako *udělat dojem*.

Tato možná vysvětlení, která se nabízejí, mají podle mého názoru, základní úkol, a to ozvláštňit dílo, přitáhnout čtenářovu pozornost, někdy též takzvaně dodat dílu Šťávu. Vnášejí do slohu zpestření a oživení výrazu. Mají často význam s určitým odstínem, mnohdy bývají vtipné a proto jsou oblíbeným a často užívaným výrazovým prostředkem uměleckého stylu.

Z hlediska teorie překladu by se pravděpodobně jednalo o substituci, která se charakterizuje jako nahrazení jednoho jazykového prostředku jiným, ekvivalentním.

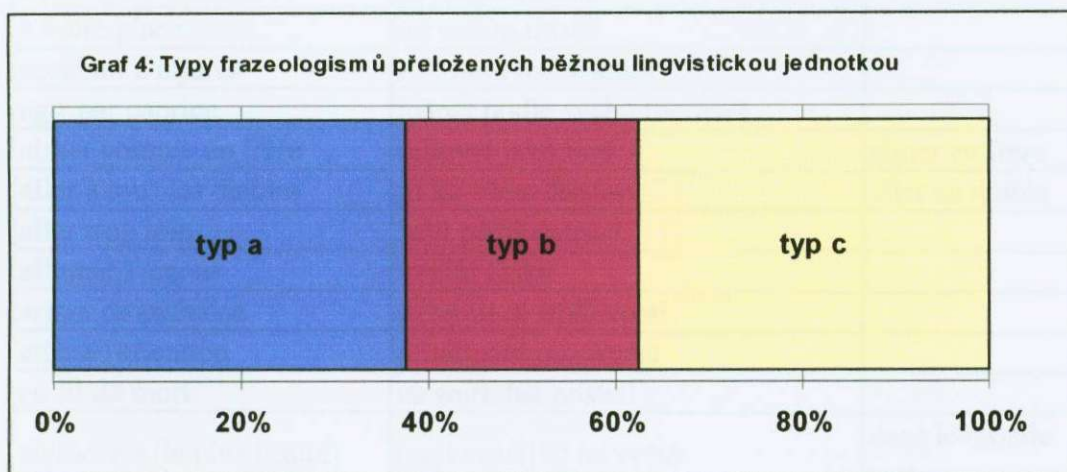
Je však nutno si při tomto postupu uvědomit, že nelze měnit stylistické zabarvení díla ani jeho částí, ale snažit se v rámci možností překládat dílo tak, aby odpovídalo původnímu záměru autora.

5.3 Frazeologické jednotky přeložené „nefrazeologickou“ lexikální jednotkou

Domnívám se, že zde byl použit překladatelský postup jako v předchozím typu frazeologismů, tedy substituce.

Podle výše uvedeného členění zde typ a. je zastoupen třemi jednotkami, což je necelých 38%, typ b. dvěma jednotkami, tedy 25% a typ c. třemi frazémy, což je shodně jako u typu a. přes 37% (37,5). Jak už bylo zmíněno výše, tyto výrazy netvoří z celkového počtu frazémů ani jedno procento, proto následující údaje nemohou mít větší vypovídající hodnotu a tak se touto skupinou nebudu hlouběji zabývat.

Pravděpodobnou příčinou proč autor nepoužil pro překlad také frazeologické jednotky, přestože existují, je nejspíše to, že mu v kontextu nepřišly vhodné, a proto použil své autorské licence a pro překlad použil běžný lexikální výraz.

5.4 Tabulková část

Podstatnou část nalezených frazeologismů jsem uspořádala do tabulek, kde jsou řazeny v abecedním pořadí.

→ Tabulka 1:

- Frazeologické jednotky přeložené frazeologismem s absolutní ekvivalencí

→ Tabulka 2:

- Frazeologické jednotky přeložené frazeologismem s částečnou ekvivalencí

→ Tabulka 3:

- Lingvistické jednotky přeložené frazeologismem

→ Tabulka 4:

- Frazeologické jednotka přeložené "obyčejnou" lingvistickou jednotkou

Tabulka 1:

Frazeologické jednotky přeložené frazeologismem (absolutní ekvivalence)

Originál	Překlad	ekv. synonym.
à bout	do krajnosti	
à côté de q	po boku někoho	côte à côte
à la bonne cause	pro dobrou věc	
à la tête	v čele	
à la vérité	po pravdě	
à l'envi	o závod	
à moitié chemin	na půli cesty	en beau chemin
à son âge	ve svém věku	
à tout prix	za každou cenu	
à votre place	na vašem místě	
accabler d'injures	zahrnout nadávkami	
agir par caprice	jednat podle svého rozmaru	
aimer comme un frère	milovat jako bratra	aimer en frère
aller à tous les diables	jít ke všem čertům	aller au diable
aller trop loin	zajít příliš daleko	
allumer l'amour	vznítit lásku	
armer de patience	ozbrojit se trpělivostí	
attirer l'attention	přitáhnout pozornost	
au lit de mort	na smrtelné posteli	
au monde (le plus beaux)	(nejkrásnější) na světě	dans le monde entier
au pain et à l'eau	o chlebu a o vodě	
au premier aspect	na první pohled	au premier coup d'oeil
au premier coup d'oeil	na první pohled	
au tour de	(je) řada na kom	
aucune trace de	ani stopy	
au-dessous de sa valeur	pod svou hodnotu	
augmenter aux yeux de q	stoupnout v očích někoho	grandir aux yeux de qn
aux yeux de q	v očích koho	
aveuglé de la colère	zaslepený hněvem	
aveuglé par amour	zaslepen láskou	
avoir de quoi	mít něco(ve významu peníze)	
avoir en poche	mít v kapse	avoir l'affaire en poche
avoir la faiblesse pour q	mít slabost pro někoho	avoir un faible pour qn
avoir les larmes aux yeux	slzy v očích	
avoir les sentiments pour	chovat city	
avoir les yeux de q	mít oči někoho	
avoir l'intention	mít v úmyslu	
avoir pitié	mít soucit	

Originál	Překlad	ekv. synonym.
avoir q devant les yeux	mít někoho na očích	
avoir qc de reste	mít něčeho nazbyt	
avoir un empire	mít nad někým moc	tomber au pouvoir de qn
balancer le crédit	zvíkat důvěru	
bouillir de colère	vřít zlostí	
briser la glace	prolomit ledy	
briser un lien	přetrhat svazek	
brûler d'amour	hořet láskou	
c'est de l'histoire ancienne	to je stará historie	
citer en exemple	dávat za příklad	
comme par miracle	jako zázrakem	
comme un ange (savoir le latin)	jako anděl	
conduir au but	přivést k cíli	
consoler de l'idée	utěšovat se myšlenkou	
crier de toute la force de leur poumons	křičet z plných plic	
dans la chaleur	v zápalu	
de plus en plus	čím dál víc	
de vaines paroles	planá slova	paroles en l'air
demander à genoux	prosit na kolenou	
demander mille fois pardon	prosit tisíckrát za odpuštění	
des heures entières	celé hodiny	
devenir fou de joie	zbláznit se radostí	
dire tout ce qu'il a sur le coeur	říci, co má na srdci	
dire un conte	vyprávět báchorky	raconter des sornettes à qn
disparaître aux yeux	zmizet z očí	disparaître à la vue
donner du courage	dodat odvahy	
donner raison	dát za pravdu	
donner sa parole à qn	dát své slovo	
du jour le jour	ze dne na den	
écouter son coeur	naslouchat svému srdci	
élever l'âme	povznést duši	
empoisonner la vie	otrávit život	
engendrer haine	budit nenávist	
enlever le coeur	uloupit srdce	
ennuyer à la mort	unavit k smrti	
entre nous	mezi námi	
envoyer au milieu des loups	poslat mezi vlky	
être à la mode	být v módě	
être au comble	být na vrcholu	

Original	Překlad	ekv. synon.
être au pouvoir de	být v moci koho	
être des nôtres	být náš	
être en but	stát se terčem	servir de cible à qn
être furieux comme un lion	být rozzuřený jako lev	
être gauche	být levý	
être généreux comme un voleur	být štědrý jako zloděj	
être le maître de son temps	být pán svého času	
être paratonnerre	být hromosvod	servir à qn de paratonnerre
être poupée	být loutka	
être profondément endormi	tvrdě spát	
être rapide comme l'éclair	být rychlý jako blesk	
être un ange	být anděl	
être un autre homme	být docela jiný člověk	
être un baume pour l'âme	být balzám pro duši	
être un enfer	být peklem	
être un obstacle	být na závadu	
être un trésor	být poklad	
exciter de soupçons	vzbudit podezření	
faire à qn l'enfer sur la terre	udělat někomu peklo na zemi	faire à qn une vie d'enfer
faire du bien	dělat dobře	
faire effet	udělat dojem	
faire fortune	dělat štěstí	
faire une scène	udělat výstup	
fatigué à la mort	unaven k smrti	
fermer les yeux sur	zavírat oči nad něčím	
froncer le sourcil	svraštit obočí	
gagner une bataille	vyhrát bitvu	
garder qc sur le coeur	mít něco na srdci	avoir qc sur le coeur
haïr à la mort	k smrti nenávidět	
hors de la vue	z dohledu	
hors de lui	bez sebe	
hors de sa puissance	nad jeho síly	être au-dessus des forces de qn
inspirer de la confiance	vzbudit důvěru	
inspirer dès le berceau	vštěpovat od kolébky	
ivre de bonheur	opojený štěstím	
ivre de joie	opilý radostí	
jeter aux pieds	vrhnout se k nohám	tomber aux pieds de qn
jouer la comédie à qn	hrát komedii někomu	

Originál	Překlad	ekv. synon.
jouer le sort	zahrávat si s osudem	
jouer un rôle	hrát roli	
jouir de la vie	užívat si života	
la basse classe	nižší vrstva	
la bonne société	dobrá společnost	
la bouche béante	s otevřenými ústy	la bouche ouverte
la dernière insolence	krajní drzost	
la foi aveugle	slepá víra	
la grande dame	velká dáma	
la haine aveugle	slepá nenávisť	
la main de fer	železná ruka	
la maison paternelle	otcovský dům	
la musique de dieux	božská hudba	musique engélique
la pâleur mortelle	smrtelná bledost	
la parole d'honneur	čestné slovo	
la perte éternelle	věčné zatracení	
la vie fut l'enfer	život byl peklem	
la vie vole	život letí	
la volonté ferme	pevná vůle	volonté forte, volonté de fer
l'air glacé	chladné chování	
laisser au hasard	nechat náhodě	
laisser froid	nechat chladným	
laisser q de paix	nechat na pokoji	donner/laisser la paix à qn
l'âme d'un enfant	duše dítěte	
l'amer chagrin	hořký žal	
l'amour vrai	pravá láska	
l'angélique douceur	andělská dobrotá	
le cœur bat pour q	srdce bije pro koho	
le coeur endurci	zatvrzelé srdce	coeur dur
le combat intérieur	vnitřní boj	
le côté faible	slabá stránka	point faible
le courage aveugle	slepá odvaha	
le diable emporte	čert vem	
le grand monde	velký svět	
le jour fatal	osudný den	
le livre saint	svatá kniha	
le maître de la maison	pán domu	
le mot piquant	ostré slovo	
le nuit profonde	hluboká noc	
le salut éternel	věčná spása	
le sommeil de plomb	olověným spánkem	

Original	Překlad	ekv. synonym.
le sourire sur les lèvres	úsměv na rtech	
le tiers-état	třetí stav	
le ventre en l'air	břichem vzhůru	
les doux propos	sladké řeči	paroles mielleuses
les cheveux blond cendré	popelavě plavé vlasy	
les cheveux châtain	kaštanové vlasy	
les mots durs	tvrdá slova	
les paroles grossières	hrubá slova	
les saintes Ecriture	svaté písmo	
les vaines paroles	prázdňá slova	
l'expérience de la vie	životní zkušenost	
l'extrême obscurité	hluboká tma	
l'homme du peuple	člověk z lidu	homme de plume
lier les mains	svázat ruce	
lire au fond de l'âme	číst na dně duše	
l'obscurité profonde	hluboká tma	
l'oeil brillant	planoucí oči	
l'oeil enflammé	oči planuly	
l'or pur	čisté zlato	
maître de soi	pánem sama sebe	
marcher à la mort	jít na smrt	
mêler à la chose	plést se do věcí	
mettre en ordre	dát do pořádku	
mettre en route	vydat se na cestu	
mettre obstacle	klást překážky	
mortellement fatigué	unaven k smrti	
mourir de faim	zemřít hlady	
mourir de honte	zemřít hanbou	
mourir de la main de q	zemřít něčí rukou	
mourir d'ennui	umírat nudou	
na pas avoir mesure	nemít míru	
ne pas avoir de bornes	nemít mezi	
ne pas avoir idée	nemít tušení	
ne pas pouvoir croire ses yeux	nemoci věřit svým očím	
ne pas pouvoir trouver une seule parole	nenalézt jediné slovo	
ni plus ni moins	nic víc nic méně	
nuít et jour	dnem i nocí	
ôter un poids immense de dessus la poitrine	svalit nesmírné břímě z prsou	
ouvrir les yeux à qn	otevřít někomu oči	
parler comme un ange	mluvit jako anděl	

Original	Překlad	ekv. synon.
paraître sur le théâtre des grandes choses	objevit se na jevišti velkých událostí	
parler franchement	mluvit otevřeně	
passer comme la tempête	přehnat se jako vichřice	arriver comme un ouragan
payer cher	draze zaplatit	
peigner sous de hideuses couleurs	vyličít nejhoršími barvami	
percer le coeur	bodat do srdce	
perdre la tête	ztratit hlavu	
perdre le temps	mařit čas	gaspiller son temps
perdre les plus belles années	ztratit svá nejlepší léta	
perdre raison	ztratit rozum	
pire que la mort	horší než smrt	
plus mille fois	tisíckrát víc	
plus mort que vif	více mrtvý než živý	
porter le deuil	nosit smutek	
pour plaisir des yeux	pro potěšení očí	
pour vos beaux yeux	pro vaše krásné oči	
prendre au sérieux	brát vážně	
prendre qn à part	vzít někoho stranou	
prendre qc sur moi	vzít na sebe něco	
prendre un air froid	tvářit se chladně	
prendre une drogue amère	spolknout hořkou pilulku	avalér la pilule
quinze jours	čtrnáct dní	
refroidir la tête	zchladit někomu hlavu	
réchauffer un serpent dans son sein	hřát si hada na prsou	
rechercher les occasions	vyhledávat příležitost	
remettre de sa peur	překonat svůj strach	
rendre les services	prokazovat služby	
retourner le poignard dans son coeur	vrážet dýku do srdce	
retrouver une occasion	najít nějakou příležitost	
veiller le sentiment	vzbudit pocit	
revenir à l'idée	vracet se k myšlence	
rien d'extraordinaire	nic zvláštního	
rompre les liens	zpřetrhat svazky	
se faire la violence	dělat si násilí	
se mettre qc dans la tête	vzít si do hlavy	
se peigner sous des couleurs ravissantes	malovat si něco barvami	faire un tableau coloré
s'égayer aux dépens	pobavit se na čí účet	

Originál	Překlad	ekv. synon.
serrer les dents	zatínat zuby	
solder le compte	vyrovnat účet	
suivre aveuglement	slepě následovat	
tâcher l'image	zkalit obraz	
tant mieux	tím lépe	
tomber aux pieds	padnout k nohám	
tôt ou tard	dříve či později	
tourner le dos à qn	obrátit se zády k někomu	
trouver des raisons	najít důvody	
trouver la mort	najít smrt	
trouver un prétexte	najít výmluvu	
un amour platonique	platonická láska	
un bon augure	dobré znamení	
un caractère ferme	pevná povaha	
un coup mortel	smrtná rána	
un éclat de rire	výbuch smíchu	
un enfant du bonheur	dítě štěstěny	
un homme grand	velký muž	
un mauvais augure	špatné znamení	
un mauvais signe	špatné znamení	
un monde nouveau	nový svět	
un nez aquilin	orlí nos	un nez d'aigle, un nez busque
un profond respect	hluboká úcta	
un profond silence	hluboké ticho	
un profond sommeil	hluboký spánek	
un santé de fer	železné zdraví	
un silence de mort	mrtvé ticho	un silence complet/absolu
un sourire amer	trpký úsměv	un sourire acide
une âme basse	nízká duše	
une bonne âme	dobrá duše	
une bonne opinion	dobré mínění	
une bonté angélique	andělská dobrotá	
une brebis galeuse	prašivá ovce	le mouton noir
une déclamation d'amour	vyznání lásky	
une dure école	tvrdá škola	
une femme faible	slabá žena	
une haute opinion	vysoké mínění	
une mort rapide	rychlá smrt	
une pâleur mortelle	mrtvolně bledý	
verser les larmes	prolít slzy	
vivre sous le même toit	žít pod jednou střechou	
voir dans son âme	vidět do duše	
voir en noir	vidět černě	

Tabulka 2:

Frazeologické jednotky přeložené frazeologismem (částečná ekvivalence)

Originál	Překlad	Slovník	ekvivalentní synonymum	typ ekv	shod struk
à la bonne heure	pro mne za mne	výborně, dobrá, budiž		C	
à la fleur des ans	v květu života			F	X
à la lettre	v pravém slova smyslu	doslova, naprosto přesně	do písmene	C	
à tout hasard	pro každý případ	pro všechny případy		A	X
à tout prix	stůj co stůj		za každou cenu	C	
accomplir un devoir	dostát povinnosti		splnit povinnost	G	X
agir un combat	svádět boj			G	X
arracher la vie	vzít někomu život			G	X
attenter à la vie	sáhnout na život	ukládat komu o život		G	X
au fond de coeur	v hloubi duše		na dně duše	E	X
au pire	dejme tomu		při nejhorším	C	
avoir affaire à	mít co činit			A	
avoir de la dureté de coeur	mít zatvrzelé srdce	být necitelný	mít tvrdé srdce	B	
avoir du goût pour q	mít sympatie pro koho			G	X
avoir honneur	mít čest v těle			D	
avoir pitié	vzbudit soucit			E	X
avoir quelque idée	mít sto chutí		mít myšlenku	C	
avoir quelque prudence	mít kousek cti v těle			D	
avoir raison	mít proč		mít důvod	E	X
avoir un nom dans l'histoire	vstoupit do dějin			B	
avoir un pourquoi	mít nějaký cíl		mít proč	E	X
avoir voix à chapitre	mít nějaké slovo	mít do toho co mluvit, mít autoritu		A	
bien né	z dobré rodiny		urozený, nadaný	A	
bouleversé de fond en comble	otřesen od základu	otřesen od shora dolů, zcela, úplně		D	
brûler la cervelle	prohnat kulku hlavou			A	

Originál	Překlad	Slovník	ekvivalentní synonymum	typ ekv	shod struk
ceci est trop fort	mám toho až po krk		to je síla	C	
c'en est fait	je po všem		je hotovo	C	
cracher en l'air	házet hrách na stěnu			A	
croix ou pile	rub nebo líc	hlava(panna) nebo orel		F	X
de la main à la main	beze všeho	z ruky do ruky		C	
de la terre	na světě			E	X
des phrases nettes	mluvit bez obalu			A	
devenir le maître de soi	nabýt vlády nad sebou		být svým vlastním pánem	C	X
dire ce qui vient à la bouche	říci,co přijde na jazyk			E	X
dire deux mots	povědět své mínění			A	
dire le mot d'amour	vyznat lásku			B	
dire son fait	říct své mínění	říct, co si člověk myslí		F	X
dire un mot	říct několik slov			G	X
disposer à son gré	mít v rukou	zařizovat podle svého přání		A	
disputer le coeur	zanechat hluboký dojem			A	
donner la parole d'honneur	dát slovo			D	
donner les torts	svalit vinu	chovat se nespravedlivě		A	X
donner un spectacle	sehrát komedii		udělat divadlo	G	X
élever les sourcils	svraštit obočí		zvednout obočí	G	X
en moins de rien	ani se nenaděje	v okamžiku		A	
en plein midi	za bílého dne	v pravé poledne		E	X
envoyer promener q	poslat k čertu	poslat do háje		A	
épier les occasions	chápat se každé příležitosti			D	
errer à l'aventure	toulat se bez cíle	toulat se nazdařbůh		E	X
être comme cadavre	být živá mrtvola			D	

Originál	Překlad	Slovník	ekvivalentní synonymum	typ ekv	shod struk
être délivré d'un poids immense	spadl kámen ze srdce			B	
être en jeu	být v sázce			E	X
être gauche comme un enfant	být prostoduchý jako dítě			F	X
être la fable du quartier	brousit si o někoho jazyk	být posměchem lidí		A	
être la tête-à-tête	být sám	o samotě		A	
être les abrites du sort	mít osud ve svých rukou			A	
être né bas	být nízkého původu			A	
être un Dieu	cítit se jako Bůh			E	X
être un homme	něco znamenat			A	
être un odeur de	mít pověst			A	X
être un tête	být hlavička			G	X
être un trop petit garçon	znamenat málo		být malý pán	C	
être une charge à	být na obtíž			G	X
faire des gorges chaudes	dělat si šašky			A	
faire entendre	dát na srozuměnou		nechat se slyšet	C	
faire fortune	udělat kariéru		udělat štěstí	E	X
faire grand cas	zakládat si na něčem	přikládat něčemu velkou důvěru	dělat z něčeho velkou událost	C	
faire le sacrifice	přinést oběť			E	X
faire peur	nahánět strach			E	X
faire rougir	uvést do rozpaků			A	
faire son paquet	sbalit si svých pět švestek			B	
faire un M.Nonante-cinq de q	tropit si smích z koho			A	
faire un pont d'or	urovnat to po dobrém	získávat koho penězi		A	
faire une avanie	dát za vyučenou			A	
fatiguer le cerveau	lámat si hlavu			E	X
fermer les yeux	zamhouřit oči			G	X

Originál	Překlad	Slovník	ekvivalentní synonymum	typ ekv	shod struk
fondre en larmes	propuknout v pláč	rozplývat se v slzách		A	X
frapper d'admiration	vzbudit obdiv			G	X
glacer son imagination	srážet rozlet	zmrazit fantazii		A	X
chasser l'image	ubránit se představě		potlačit představu	C	X
il y a cent à parier	vsadit sto proti jedné	je téměř naprosto jisté		B	
imposer silence	zacpat hubu	umlčet koho		A	X
jeter qc au nez	něco hodit do tváře			E	X
jeter sous ses pas	seslat do cesty			A	
jeter un éclat	dodat lesku			G	X
jouer à croix	dát v sázku			A	X
la haute société	dobrá společnost	vznešená společnost		E	X
la phrase élégante	uhlazená fráze			G	X
la sagesse vulgaire	střízlivý rozum			E	X
la voix de stentor	hromový hlas	tuří has		F	X
laisser échapper l'occasion	propást příležitost			E	
laisser insensible	nechat chladným			G	X
laisser une porte ouverte	nechat si zadní dvířka		nechat si otevřená dvířka	G	X
l'âme dans les nues	vznášet se v oblacích			B	
l'âme de feu	vášnivá duše			A	
l'amitié fraternelle	sesterská láska			F	X
l'amour de tête	rozumová láska			F	X
l'argent comptant	hotové peníze	hotové peníze		F	X
l'argent sec	tvrdé peníze	peníze vysázené na dřevo		F	X
l'autre monde	onen svět			F	X
l'autre vie	onen svět	život po smrti		E	X
le feu dans ses yeux	žár v očích			G	X
le grand mot	okřídlené slovo			F	X

Originál	Překlad	Slovník	ekvivalentní synonymum	typ ekv	shod struk
le mot aigre	ostré slovo			F	X
le premier rang de la société	vyšší společenská vrstva			A	
le regard de tigre	dravý pohled			F	X
le sourire gauche	strojený úsměv			F	X
le temps perdu	maření času		ztracený čas	B	
le ton solennel	odměřený tón	slavnostní tón		F	X
le visage de bois	být jako pařez			B	X
l'égal à l'égal	sobě rovný			B	
l'ennemi mortel	zapřísáhlý nepřítel			F	X
l'enveloppe mortelle	tělesná schránka			F	X
les bonnes têtes	moudré hlavy			F	X
les châteaux en Espagne	vzdušné zámky			A	X
lire dans les yeux	číst ve tváři		číst někomu v očích	E	X
lire dans l'oeil	číst v zraku			E	X
l'oeil en feu	planoucí oči			B	
mettre au fait	přivést na stopu			A	X
mettre au net	napsat načisto			E	X
mettre dans la tête	naplnit si hlavu			F	
mettre hors de lui	vyvádět z rovnováhy			A	
mettre la bonne humeur	být v dobrém rozmaru		být v dobré náladě	G	
mettre plomb dans la tête	přivést k rozumu			A	
mettre sous ses yeux	přijít pod ruku			E	X
n'avoir aucune raison	ztratit hlavu		nemít rozum	C	
ne faire aucun cas de	nepřikládat váhu		nedělat z něčeho aféru	C	
ne pas avoir de bornes	nemít konce		nemít meze	E	X
ne pas avoir de coups de fusils	nejít do tuhého			A	
ne pas avoir de temps à perdre	nemít času nazbyt			B	
ne pas avoir idée	nemít tušení			A	X

Originál	Překlad	Slovník	ekvivalentní synonymum	typ ekv	shod struk
ne pas avoir les façons	nemít ve zvyku			A	
ne pas se faire donner deux fois	nedat se dvakrát pobízet			E	
noire de jais	černý jako uhel	černý jako smůla		A	
par le plus grand jour	za bílého dne			F	X
parler pour parler	mluvit, aby řeč nevázla			A	
passer en revue	probíhat po řadě	prozkoumat co		A	X
passer la colère sur	vylívat si zlost na kom			E	X
perdre la tête	připravit o rozvahu		ztratit hlavu	C	
perdre l'idée	přešla ho chuť			A	
périr d'envie	puknout závistí			G	X
pleurer à chaudes larmes	hořce se rozplakat			A	
plonger q dans la fange	vláčet koho blátem			E	
plus clair que le jour	jasnější než bílý den			D	
porter au comble	dostoupit vrcholu	vystupňovat co		G	X
porter au nues	vychvalovat do nebe		vynášet koho do nebe	E	X
pour tout au monde	za nic na světě			E	X
pousser au bout	dohnat do krajnosti			G	X
prendre en guignol	činit terčem vtipů		být za kašpara	C	
prendre pour dupe	být terčem posměchu		být pro blázny	C	
prêter à partir pour la Palestine	skočit do ohně			A	
qui veut la fin veut les moyens	účel světi prostředky			B	
quinze jour	dvě neděle			F	X
renvoyer comme un hôte importun	zapudit jako vetřelce			E	
rougir comme un enfant	červenat se jako chlapec			F	X
rougir jusqu'au blanc des yeux	červenat se až po kořínky vlasů			E	X

Originál	Překlad	Slovník	ekvivalentní synonymum	typ ekv	shod struk
rougir jusqu'aux yeux	zardět se až po uši			E	X
sans respirer	se zatajeným dechem			B	
sans rien dire	neřici ani slovo			B	
sans rougir	beze studu			A	
sans sourciller	nehnout brvou			B	
sauver à toutes jambes	vzít nohy na ramena			A	
se mettre à genoux	padnout na kolena			G	X
se peigner sous les couleurs terribles	jevit se v hrozných barvách			E	X
se pousser dans une carrière	dělat kariéru			E	
se prendre aux cheveux	stát proti sobě		vjet si do vlasů	C	
se sentir à une hauteur	vznášet se ve výši			E	X
se tenir debout	držet se na nohou			E	
se tenir en garde	mít se na pozoru			G	X
s'éloigner de la trace	překročit hranici		sejít ze stopy	C	
sentir hors d'état	nebýt s to	cítit se neschopný		A	
s'exposer à mille mort	dát stokrát v sázku život	vystavit se nebezpečí		A	
sortir des cendres	zrodit se z popela			E	X
sur les bras	na krku			E	X
tenir à son idée	stát na svém			D	
tenter une démarche	udělat rozhodný krok			D	
tomber la reputation	ztratit pověst			E	X
tomber tout son long	padnout jak dlouhý tak široký			D	
toucher le coeur	obměkčit srdce			F	X
toucher le sol	vstoupit na půdu			F	X
troubler la cervelle	plést hlavu			E	X
tuer le temps	ubíjet čas			G	X

Originál	Překlad	Slovník	ekvivalentní synonymum	typ ekv	shod struk
un belle manoeuvre	obratný tah			F	X
un bon sens de province	selský rozum	zdravý venkovský rozum		A	
un bruit sec	ostrý zvuk			E	X
un caractère de fer	pevná povaha			F	
un certain âge	pokročilý věk			F	X
un coeur d'homme	pravý muž			A	
un grand hasard	čirá náhoda			F	X
un voile tomba de devant ses yeux	otevřít někomu oči			A	
une confidente intime	důvěrná přítelkyně			E	X
venir dans la tête	vzít si do hlavy			F	X
vivre tout intérieure	uzavřít se do sebe			E	
voir un cieux ouverts	být v devátém nebi			A	

Tabulka 3:

Lingvistické jednotky přeložené frazeologismem

Originál	Překlad	ekvivalentní synonymum	slovník
avec peine	dělat si násilí	ne pas se forcer	s námahou, nerad
avec toute l'ardeur	se zápalem		horlivě, pilně
avoir du bon sens	mít špetka rozumu		mít zdravý rozum
émouvoir	udělat hluboký dojem		pohnout, dojmout
avoir peur	ztratit odvalu		mít strach
avoir la raison de qc	mít své důvody		mít důvod k čemu
délivrer les idées	vyhánět z hlavy		osvobodit myšlenky
désennuyer	zahánět nudu		(po)bavit
devoir	být zavázán	avoir une dette envers qn	muset
devoir les comptes	skládat účty		mít účty k někomu
d'honneur	na mou čest	sur mon honneur	čestný
diable	u čerta	au diable	dábel, čert
incidenter	dělat okolky	faire des façons/des cérémonies	vyvolávat potíže
du pain	denní chléb	pain quotidien (croûte)	chléb
effacer	zahladit stopy	effacer toutes les traces derrière soi	smazat, zahladit
embarrasser	být na rozpacích		uvádět do rozpaků, ztěžovat, ucpat
embarrasser	vehnat do úzkých	être dans ses petits souliers	uvádět do rozpaků, ztěžovat, ucpat
empêcher de dormir	něco nedá spát		zabránit ve spaní
encourager	dodat odvahy		povzbuzovat, podporovat
énorme quantité de cheveux	bujné vlasy		nesmírné množství vlasů
épanchement	otevírat srdce	ouvrir son coeur à qn	vylítí

Originál	Překlad	ekvivalentní synonymum	slovník
étaler	stavit na odiv	faire montre de qc	vystavovat
étonner	vzbudit údiv		ohromit
être capable	být s to		být schopný
être des éclairs	zasáhnout jako blesk		být blesk
être déshonoré	pošpinit čest	noircir/salir la réputation de qn	být zneuctěn
être dupe	být napálen		být podvedený
être éclairé	otevřít oči	ouvrir les yeux à qn	být vysvětlen
être embarrassé	přivést do rozpaků		být rozpačitý
être embarrassé	být v rozpacích		být rozpačitý
être fou	nebýt při smyslech	ne pas avoir tout son bon sens	být šílený
être impayable	být k nezaplacení		být nezaplatitelný, být ohromný
être incapable	nebýt s to		být neschopný
être incompatible	je veta		být neslučitelný
être infinie	nebrat konce	être sans fin	být nekonečný
se prolonger	nebrat konce	être sans fin	protahovat se
être l'objet des plaisanteries	být terč vtipů		být předmětem žertů
être prudent	mít rozum		být obezřetný, prozíravý
être rempli de	mít něčeho plnou hlavu	avoir la tête pleine de qc	být pln, být zasypán
être ressuscité	vstát z mrtvých		vzkřísit
être surveillé	být pod dohledem		být pod dohledem
être trompé	dostat se na scestí	quitter le droit chemin	být oklamán, zmílen
exactement parlant	v pravém slova smyslu	mot juste	přesně řečeno
faire peur à	nahnat strach komu		nahnat strach
faire donner la mort	sprovodit ze světa	faire disparaître de ce monde	nechat způsobit smrt
faire horreur à	vzbudit hrůzu		poděsit koho koho
flatter q	ohýbat záda před někým		lichotit komu
exciter son attention	vzbudit pozornost		
frapper l'attention	vzbudit pozornost		ohromit pozornost
fuire	být na útěku		utíkat
il a agi	muž činu	homme d'action	jednal

Originál	Překlad	ekvivalentní synonymum	slovník
il ne fait pas bon	není radno		nní dobré
s'imposer	dělat dojem		vnutit se
inspirer de terreur	budit hrůzu		
inspirer le dégoût	probudit odpor		
intriquer	osnovat pletichy		intrikovat
la bassesse	nízký původ		nízkost, sprostota
la carrière	životní dráha	le chemin de la vie	kariéra
la croisade	křížová výprava		
la force de caractère	pevný charakter		síla charakteru
la force de volonté	silná vůle	la volonté de fer	síla vůle
la reputation	dobrá pověst	bonne reputation	(dobré)jméno, pověst
laisser seul	nechat o samotě		
l'autre extrême	pravý opak	juste le contraire	druhý extrém
le combat	vnitřní boj	un combat intérieur	bitva
les défauts	mít nedostatky		nedostatky
les inconvénients	stinné stránky	le revers de la médaille, les ombres au tableau, le mauvais côté	nevýhoda
les menteurs	snůška lží		lhář
les mots sans relief	plané řeči	paroles en l'air	slova bez reliéfu
les remords	výčitky svědomí	reproches de conscience	
les yeux troublés	mžítka před očima		zkalené, popletené oči
l'objet d'épigramme	terč vtipů		objekt vtipů
malgré elle	proti své vůli		
mener q	vodit za nos	mener qn par le bout du nez	vodit koho
mortellement effrayée	na smrt polekaná	plus mort que vif	smrtelně polekaná
mystifier	dělat z někoho blázna	faire le clown, le pître/le mariole/le guignol	mystifikovat
ne pas avoir l'idée	nemít tušení		nemít představu
ne pas badiner	neznat žerty	ignorer la plaisanterie	nelaškovat
ne pas pouvoir	vypovědět službu		nemoci

Originál	Překlad	ekvivalentní synonymum	slovník
ne plus être en danger	vyváznout z nebezpečí		nebýt v nebezpečí
ne plus porter d'intérêt à rien	jednat jako nástroj	être comme une machine	nemít zájem na ničem
cela ne vaut rien	nestát za nic		
croire	mít za to	être d'avis que	domnívat se
parler avec action	mluvit se záplem		mluvit s gesty
partir pour	vydat se na cestu		odjet
parvenir	někam to přivést		udělat štěstí
perdre	dát si ujít		ztratit, přijít o co
périr	spět k záhubě		upadat, ztroskotat
peu important	na tom nesejde		málo důležité
plaisanter	tropit si žerty		žertovat
quel abîme	pád z výše		propast
rencontrer les yeux	setkat se pohledem		potkávat oči
renouer avec q	navázat styk		znovu navazovat styk s kým
ruiner	přivést na mizinu		zničit
s'acheminer	vydat se na cestu		směřovat kam
se faire entendre	dostat se ke slovu		dávat se slyšet
se moquer	tropit si smích	tourner en ridicule	vysmívat se komu
se moquer	tropit si blázně	tourner en ridicule	vysmívat se komu
se moquer	tropit si šašky	tourner en ridicule	vysmívat se komu
se moquer	tropit si posměch	tourner en ridicule	vysmívat se komu
se piquer de qc	postavit si hlavu	faire sa tête, se mettre en tête	rozzlobit se pro co
se reprocher	dělat si výčitky		vyčítat si
se surpasser	překonat sám sebe		překonat, překvapit
s'égarer	svést na scestí		
s'être élevé jusqu'à	zajít tak daleko		vyzdvihnout až
s'exposer	vydat se do rukou		vystavit se
s'impatiser	ztrácet trpělivost		
s'obstiner	vzít si do hlavy	se mettre en tête de qc	umíněně trvat na čem
souffrire	nechat si líbit		snášet
tout était enchantement	připadat si jako v pohádce	vivre un conte de fées	vše bylo okouzlení, rozkoš

Originál	Překlad	ekvivalentní synonymum	slovník
traduire impromptu	překládat spatra		překládat improvizovaně
troubler	připravit o rozvahu		zkazit, narušit
un être d'imagination	výplod fantazie	fruit de l'imagination	vymyšlená bytost
un sort magnifique	světlá budoucnost		velkolepý osud
une mauvaise mère	krkavčí matka	mère de lapins	špatná matka
venir ensuite	přijít na řadu		přijít pak
voir	být svědkem		vidět
être coulant	dá se s ním mluvit		být zdvořilý
mener à tout	otvírat cestu ke všemu		vést ke všemu
s'en prendre à qc	vylít si na něčem zlost		svalovat vinu na co
être sot	chovat se jako blázen		být hloupý
une sottise	hloupá husa		hlupačka

Tabulka 4:

Frazeologické jednotky přeložené "obyčejnou" lingvistickou jednotkou

originál	překlad	slovník	strana	kontext	
				originál	překlad
de temps à autre	občas	čas od času	111 63	... mais, de temps à autre il donnait encore la bénédiction	...ale ještě občas dával požehnání...
être en proie de q	podlehno ut	vydat se na pospas	66 38	...madame de Rênal était en proie à toutes les horreurs de la jalousie	...paní de Rênal podlehla všem mukám žárlivosti
être loin de	nedovést	<i>nenalezen</i>	82 46	... il était loin de juger sa position en philosophe...	...nedovedl své postavení posuzovat jako filozof...
faire place à	ustoupit	udělat místo komu	75 43	... sa pâleur avait fait place aux plus vives couleurs...	bledost její tváře ustoupila živějším barvám...
fermer l'œil	usnout	zavřít oči	73 42	...madame de Rênal ne put fermer l'œil...	...paní de Rênal nemohla usnout...
ouvrir la bouche	promluvit	otevřít pusu	118 66	... si elle eût ouvert la bouche, c'eût été pour avouer son crime	... kdyby byla promluvila, přiznala by svou vinu...
prendre haleine	odpočnout si	popadnout dech	69 40	... Julien prenait haleine un instant à l'ombre des grandes roches...	Julián si na chvíli ve stínu vysokých skal odpočinul...
se placer sous ses pas	nabízet se někomu	<i>nenalezen</i>	93 52	... goûter qui se plaçait sous ses pas...	... vychutnat štěstí, které se mu nabízelo...

6. Závěr

Frazeologie, jedna z nespecifičtějších oblastí jazyka, je obtížná a mohla by být i zrádná. Nepochopení její stavby, vlastností a zákonitostí by mohlo vést k nedorozuměním a mohla by se také narušovat komunikace. Je to však „elegantní“ část jazyka, je nepostradatelná, dodává jazykovému projevu člověka šarm. Činí jazyk živoucím organismem. Odkrývá obrovské a vzácné bohatství jazyka.

Cílem této diplomové práce bylo konfrontovat francouzské frazémy s jejich českými ekvivalenty. Z francouzského originálu Stendhalova románu Červený a černý bylo vybráno přes šest set frazémů.

Největší skupinu tvoří frazeologismy, které použil autor originálu i překladatel. Druhou nejpočetnější je skupina jazykových jednotek, kdy překladatel přeložil běžnou lingvistickou jednotku českým frazeologismem. Absolutní menšinu tvoří případ, kdy překladatel použil k překladu frazeologismu české lingvistické jednotky nefrazeologického charakteru.

Asi u 58% ze všech frazeologických jednotek použil překladatel absolutního ekvivalentu, který nejlépe vyjádřil záměr autora. Přestože v obou jazycích tyto frazeologismy existují a shodují se po stránce formální, sémantické a hlavně funkční, otázkou zůstává, zda jsou opravdu „absolutní“. Tj. zda v obou jazycích vyjadřují naprosto totéž. To však již překračuje rámec této práce.

Frazémy s částečnou ekvivalencí si neodpovídají v obou jazycích po stránce formální, jinak ano. Zajímavým zjištěním bylo, že ačkoliv asi pro dvě procenta francouzských frazémů, které použil Stendhal, má i čeština absolutní ekvivalent, překladatel je však nepoužil. Vůbec ho nepřeložil nebo ho přeložil běžnou lexikální jednotkou.

Překvapivou se ukázala poslední skupina frazeologismů. Jsou to ty pasáže, které překladatel přeložil frazeologicky ačkoli v originále charakter frazeologismu nemají. Tvoří 20% (tedy celou pětinu) z celkového počtu všech frazeologických jednotek, které se vyskytly buď u autora, nebo u překladatele nebo u obou. To je poměrně velká část.

Na základě rozboru díla lze konstatovat, že frazeologismy jsou častým jazykovým prostředkem, který text oživí, ozvláštňuje a zaručí „trefnější“ vyjádření myšlenky, často mohou do díla vnášet humor.

Konfrontace literárního díla a jeho překladu vedla k ověření základního principu dnešního pojetí překladu, kterým je funkční přístup. Nezáleží, zda je použito stejných nebo jiných jazykových prostředků (v tomto případě, zda překladatel použil frazeologickou jednotku nebo ne), ale důležité je, aby plnily stejnou funkci, a to pokud možno po všech stránkách – věcné (denotační, referenční), konotační (expresivní, asociační) a pragmatické. Je evidentní, že dva jazyky mohou označovat tutéž situaci různými jazykovými prostředky podle specifiky jazykového systému.

Při konfrontaci dvou jazyků z hlediska významového si uvědomuji, že jazyky nejsou pouhé dvě nomenklatury a nelze tedy očekávat, že najdeme v různých jazycích stejně organizované jednotky, které si absolutně odpovídají.

7. Seznam literatury

7.1 Knižní publikace

- BEČKA, J.: *Česká stylistika*. Praha, Academia, 1992.
- BEČKA, J. V.: *Slovník synonym a frazeologismů*. Praha, Novinář, 1982.
- ČECHOVÁ, M. A KOL.: *Čeština – řeč a jazyk*. Praha, ISV, 1996.
- ČECHOVÁ, M. – CHLOUPEK, J. – KRČMOVÁ, M.: *Stylistika současné češtiny*. Praha, ISV, 1997.
- ČERMÁK, F.: *Jazyk a jazykověda*. Praha, Pražská imaginace, 1997.
- Dictionnaire de notre temps*. Paris, Hachette, 1992.
- FILIPEC, J. – ČERMÁK, F.: *Česká lexikologie*. Praha, Academia 1985.
- Grand Larouse Parisi*, Larouse, 1962
- HAUSER, P.: *Nauka o slovní zásobě*. Praha, SPN 1980.
- KARLÍK, P. A KOL.: *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha, Nakladatelství lidových novin, 2002
- KNITTLOVÁ, D.: *K teorii i praxi překladu*. Olomouc, Univerzita Palackého, Filosofická fakulta, 2000.
- KNITTLOVÁ, D.: *Teorie překladu*. Olomouc, Univerzita Palackého, Filosofická fakulta, 1995.
- KUFNEROVÁ, Z. AJ.: *Překládání a čeština*. Praha, H&H Jinočany, 1996.
- KOL. AUTORŮ: *Příruční mluvnice češtiny*. Brno, Lidové noviny, 1996.
- KOL. AUTORŮ: *SČFI – Přirovnání*. Praha, Academia, 1983.
- KOL. AUTORŮ: *SČFI – Výrazy neslovesné*. Praha, Academia, 1988.
- KOL. AUTORŮ: *SČFI – Výrazy slovesné A-P*. Praha, Academia, 1994.
- KOL. AUTORŮ: *SČFI – Výrazy slovesné R-Ž*. Praha, Academia, 1994.
- LEVÝ, J.: *Umění překladu*. Praha, Ivo Železný, 1998.
- LYER, S.: *Francouzsko-český slovník*. Praha, SPN, 1972.
- POKORNÝ, L.: *Úvod do české lexikologie*. Pedagogická fakulta, České Budějovice, 1979.
- POKORNÝ, J.: *Zakopaný pes*. Praha, Albatros 1976.
- REY, A. – CHANTREAU, S.: *Dictionnaire des expressions et locutions*. Paris, Le Robert, 1990.
- STENDHAL: *Červený a černý*, Praha, Mladá fronta, 1977.

STENDHAL: *Le rouge et le noir*. Paris, Édition Gallimard, 1958.

ŠABRŠULA, J.: *Problémy srovnávací stylistiky francouzsko-české a česko-francouzské*, SPN, Praha, 1974.

ŠABRŠULA, J.: *Základy francouzské lexikologie*. Praha, SPN, 1983.

ŠIMEK, O.: *Dějiny francouzské literatury v obrysech*. Praha, Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962.

VLASÁK, V.: *Francouzsko-český slovník*. Praha, SPN, 1997.

VLASÁK, V.: *Česko-francouzský slovník*. Praha, SPN, 1997.

ZAORÁLEK, J.: *Lidová rčení*. Praha, Academia, 2000.

7.2 Internetové zdroje

<http://www.wikipedia.cz>

<http://www.ujep.cz/ujep/pf/kbohemi/zpravodaj/zprav98.html>